

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VÝUKA PROBLEMATIKY MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ
V RÁMCI ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU A
PREVENTIVNĚ VÝCHOVNÁ ČINNOST NA
ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ÚZEMÍ OKRESU PÍSEK**

Autor práce: Darja Brabencová

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Kavan, Ph.D.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Štěpánu Kavanovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

Brabencová, D. *Výuka problematiky mimořádných událostí v rámci školního vzdělávacího programu a preventivně výchovná činnost na základních školách v území okresu Písek : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 74 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Štěpán Kavan, Ph.D..

Klíčová slova: mimořádná událost, ochrana obyvatelstva, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, obsah učiva

Bakalářská práce se zabývá ochranou člověka za mimořádných událostí a začleněním této problematiky do rámcového vzdělávacího programu základních škol. Práce popisuje jednotlivé typy mimořádných událostí, komunikaci před i během mimořádné události a úlohu integrovaného záchranného systému. Dále je zaměřena na Koncepti ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030. Definuje rámcový vzdělávací program jako závazný dokument pro tvorbu školních vzdělávacích programů jednotlivých škol. Praktická část řeší konkrétní začlenění tématu ochrany člověka za mimořádných událostí do školních vzdělávacích programů vybraných základních škol v území okresu Písek. Zjišťuje odbornou připravenost vyučujících, vybavenost výukovými materiály a praktickými pomůckami a spolupráci se složkami integrovaného záchranného systému. Výzkum řeší dostatečnost mezipředmětové výuky a možnost znovuzavedení samostatného předmětu.

ABSTRACT

Brabencová, D. *Cultivation of Emergency Situations Alertness in Educational Program and Preventive Education Activity at Elementary Schools in Písek District : Bachelor Thesis*. České Budějovice : The college of European and Regional studies, 2018. 74 p. Supervisor: Mgr. Štěpán Kavan Ph.D..

Key Words: Emergency Situation, Population Protection, Framework Educational Program, School Education Program, Content of the Curriculum

The bachelor thesis discusses population protection during emergency situations and the integration of its theoretical bases into Framework Educational Program of elementary schools. Individual types of emergency situations are being analyzed as well as relevant communication channels prior and during respective situations in connection with Integrated Rescue System. The work further explains Population Protection Conception until 2020 with a Perspective until 2030. It also defines Framework Educational Program as a binding document on bases of which respective educational programs of individual schools are to be developed. Practical part of the thesis deals with specific integration of the subject of 'population protection during emergency situations' into educational programs of particular elementary schools on Písek district. In further seeks for the reality of teachers' awareness, the level of equipment on theoretical and practical level and interconnection with Integrated Rescue System. The research deal with the question of inter-subject education being satisfactory and sufficient as contrary to the possibility of re-introduction of an individual school subject.

Obsah

Úvod.....	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
2 Mimořádná událost.....	10
2.1 Definice mimořádné události a souvisejících pojmů	10
2.2 Typy mimořádných událostí.....	11
2.2.1 Živelní pohromy.....	12
2.2.2 Provozní havárie.....	16
2.2.3 Radiační havárie.....	17
2.2.4 Terorismus a násilné chování.....	17
2.3 Psychologie mimořádných událostí.....	18
3 Ochrana člověka za mimořádných událostí	19
3.1 Zásady chování při mimořádné události	19
3.1.1 Nahlášení mimořádné události.....	20
3.1.2 Varování obyvatelstva při mimořádné události	21
3.2 Integrovaný záchranný systém	21
3.2.1 Základní složky IZS	22
3.2.2 Ostatní složky IZS.....	22
3.3 Koncepce ochrany obyvatelstva.....	23
4 Výchovně vzdělávací činnost.....	28
4.1 Historie výuky tématu ochrany člověka za mimořádných událostí na školách.....	28
4.2 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.....	30
4.3 Rámcové vzdělávací programy	31
4.3.1 Rozložení učiva do jednotlivých ročníků.....	32
4.3.2 Rozložení učiva do jednotlivých vzdělávacích oblastí	38
4.3.3 Metody a formy práce	44
4.4 Školní vzdělávací programy	45

4.5	Aktivity a preventivně výchovná činnost HZS	45
5	Vlastní šetření	49
5.1	Analýza rozhovorů	49
5.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření	56
6	Diskuze	63
	Závěr	65
	Seznam použitých zdrojů	66
	Seznam příloh	69
	Seznam zkratk	70
	Seznam obrázků, tabulek a grafů	71
	Přílohy	72

Úvod

Každou událost, která ohrožuje zdraví většího počtu lidí, majetek nebo životní prostředí, považujeme za mimořádnou. Mimořádnou událost mohou způsobit přírodní vlivy nebo činnost člověka. Pokud dojde k mimořádné události, je nutné provádět záchranné práce.

Ochrana obyvatelstva je zajišťována státem, přesto by měl každý občan vědět, jak se chovat, co dělat. Připravený člověk dokáže snáze překonat strach, nepůsobí zmatek a neztěžuje záchranářům situaci. I přes velká rizika způsobená jak přírodou, tak i činností člověka, ve vědomí lidí převládá tendence nebezpečí spíše podceňovat. Každý jedinec získává informace ve škole. Proto si autorka vybrala jako téma bakalářské práce výuku ochrany člověka za mimořádných událostí na základní škole.

Teoretická část bakalářské práce je nejdříve zaměřena obecně na problematiku mimořádných událostí, na jejich charakteristiku, následky a ochranu před nimi. Ne každý člověk má představu, co je mimořádná událost, jak se správně zachovat, chránit a pomoci druhým při mimořádné události. Tyto kapitoly by měly být návodem, jak se zachovat v případě mimořádné události, a zároveň nastiňují obsah učiva na základních školách. Dále se práce věnuje konkrétnímu začlenění problematiky do rámcového vzdělávacího programu a školních vzdělávacích programů základních škol.

V praktické části je pomocí rozhovoru s vedením školy a pomocí dotazníků s vyučujícími na vybraných základních školách v okrese Písek zjišťováno, jak probíhá výuka dané problematiky, zda je plnohodnotná, dostatečná a zda jsou vyučující kompetentní.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je zhodnocení realizace výuky témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí (OČBRMU) na vybraných základních školách v okrese Písek. Dílčím cílem je charakteristika začlenění témat OČBRMU do rámcového vzdělávacího programu a následně do školního vzdělávacího programu.

Práce zpracovává dané téma, v rámci možnosti rozsahu bakalářské práce, jako možný návod pro pedagogy při přípravě na vyučování konkrétního tématu v konkrétním předmětu. Práce nabízí přehled učiva a jeho zařazení do jednotlivých ročníků a předmětů.

Pro splnění cílů práce jsou použity metody, jako je obsahová analýza prostudovaných materiálů a dokumentů, analýza právních předpisů týkajících se zkoumané problematiky. V praktické části je využita metoda řízeného strukturovaného rozhovoru, kdy tazatel pokládá otázky podle předem připraveného dotazníku a respondent odpovídá. Respondenty jsou ředitelé základních škol. Další metodou je dotazníkové šetření s otevřenými, uzavřenými i polouzavřenými otázkami. Respondenty jsou učitelé, u kterých je předpokládáno, že ve svém předmětu vyučují problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí.

První kapitola obsahuje vymezení základních pojmů ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU), definici mimořádných událostí (MU) a jejich dělení. Dále se věnuje prevenci a způsobům ochrany před a během mimořádné události.

Druhá kapitola popisuje nahlášení mimořádné události a varování obyvatelstva. Dále je věnována integrovanému záchrannému systému (IZS) a jeho složkám. Součástí kapitoly je Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 jako klíčový dokument, popisující systém ochrany obyvatelstva.

Největší pozornost je zaměřena na kapitolu nazvanou Výchovně vzdělávací činnost, která se věnuje historii výuky, Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a dále rámcovému vzdělávacímu programu (RVP) a školním vzdělávacím programům (ŠVP).

Závěr práce je věnován výzkumu a analýze rozhovorů a dotazníkového šetření, kdy cílem bylo zjistit zařazení problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do ŠVP, kompetentnost učitelů a jejich další proškolení, dostatečnost hodinové dotace, vybavení škol, spolupráce s jednotlivými složkami IZS a názor na znovuzavedení samostatného předmětu.

2 Mimořádná událost

Kapitola se zaměřuje na vysvětlení mimořádné události jako pojmu, který je stěžejní v celé práci. Obsah kapitoly by měl být ve zkrácené formě totožný s obsahem učiva k problematice ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách (ZŠ). Je zpracován s využitím výukových materiálů schválených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a jiných publikací na dané téma. Učivo musí být vždy přizpůsobeno možnostem a věku žáků. V životě člověka mohou nastat neočekávané mimořádné události, jako jsou živelní pohromy, havárie s únikem nebezpečných látek a další, které mohou ohrozit životy, zdraví obyvatel a způsobit velké škody na materiálních hodnotách.¹

Mimořádná událost je náročná životní situace, která postihuje větší množství osob, je nebezpečná, obtížně zvládnutelná, ohrožuje životy a zdraví, často bývá za hranicí běžné lidské zkušenosti a může mít fatální následky. Mimořádná událost může, ale nemusí vést ke vzniku krizové situace. Avšak každá krizová situace znamená mimořádnou událost.

2.1 Definice mimořádné události a souvisejících pojmů

Mimořádná událost – škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací (živelní pohromy, technologické a provozní havárie, závažné dopravní nehody, rozsáhlé požáry a inverzní stavy, epidemie a epizootie, migrace, závažné ohrožení bezpečnosti a veřejného pořádku)

Krizová situace – mimořádná událost, narušení kritické infrastruktury nebo jiná nebezpečí, při kterých je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav

Integrovaný záchranný systém – systém pro koordinovaný postup jeho složek (Hasičský záchranný sbor ČR, zdravotnická záchranná služba, Policie ČR) při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací

Záchranné práce – činnosti k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin

¹ LINHART, Petr. *Ochrana člověka za mimořádných situací: příručka pro učitele základních a středních škol*. Praha : Tech-market, 1999. s. 5.

Likvidační práce – činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí

Ochrana obyvatelstva – plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku²

Varování – souhrn technických a organizačních opatření zabezpečujících včasné upozornění obyvatelstva na hrozící nebo nastalou mimořádnou událost, která vyžaduje opatření na ochranu obyvatelstva a majetku; zahrnuje zejména varovný signál

Evakuace – činnost k zabezpečení přemístění osob, zvířat, předmětů kulturní hodnoty, technického zařízení, případně strojů a materiálů k zachování nutné výroby a nebezpečných látek z míst ohrožených mimořádnou událostí

Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky č. 110/1998 Sb. – vymezuje zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, ochranu jejích demokratických základů a ochranu životů, zdraví a majetkových hodnot jako jednu ze základních povinností státu

Psychosociální krizová pomoc – pomoc, která je poskytována bezprostředně po mimořádné události. Jde o standardizované postupy založené jak na odborné pomoci, tak i na občanském sdílení. Jsou naplňovány potřeby tělesné, duševní, duchovní a sociální v souladu s hodnotami člověka.³

2.2 Typy mimořádných událostí

Má-li být člověk na mimořádné události připraven, musí vědět, o jaké situace se jedná a na jaká nebezpečí se připravit. Proto do obsahu učiva na základních školách patří rozdělení mimořádných událostí, jejich charakteristika, možná nebezpečí a ochrana před vznikem a během dané mimořádné události. Podkapitola je stručným přehledem tohoto učiva.

² Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách. Metodický portál RVP. [online]. [cit. 5-10-2017] Dostupné z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/16451/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-OCHRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-A-MIMORADNYCH-UDALOSTI-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html>>

³ BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha : Grada, 2013. Psyché (Grada).

Druhy a příklady mimořádných událostí

Tabulka 1: Druhy a příklady mimořádných událostí ⁴

1. Živelní pohroma	2. Havárie	3. Ostatní události
a) povodeň	a) havárie	a) teroristický čin
b) zemětřesení	v chemickém	b) sabotáž
c) požáry	provozu	c) zhářství
d) sesuv půdy	b) radiační havárie	
e) sopečný výbuch	c) ropná havárie	
f) orkán, tornádo	d) dopravní nehoda	
g) extrémní chlad a teplo	e) zřícení domu	
h) pád meteoritu		

2.2.1 Živelní pohromy

Živelní pohroma je mimořádná událost, která vznikla v důsledku působení přírodních sil.

Přírodní katastrofy dokáží způsobit velké škody, přicházejí najednou a často neočekávaně. Rozsah přírodní katastrofy závisí na její intenzitě, na koncentraci lidí, průmyslu, dopravy, rizikových technologiích na zasaženém území a stejně tak i na stupni připravenosti likvidovat její následky.

Druhy přírodních katastrof a jejich druhotné účinky

- požáry
- povodně a zátopy – otrávení studní, zakalení spodních vod, nakažlivé nemoci
- sesuvy – zavalení silnic a železnic, poruchy potrubí a elektrického vedení, protržení přehradních hrází
- atmosférické poruchy (bouře, vichřice) – požáry, výpadky elektrického proudu
- zemětřesení – požáry, výbuchy plynů, protržení přehradních hrází
- sopečná činnost – otrávení pastvin, vyhubení dobytka, hladomor
- pády meteoritů

⁴ MARTÍNEK, Bohumír. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. Vyd. 2., opr. a rozš. Praha : Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. s. 9.

Požáry

Požár lze charakterizovat jako nežádoucí, neovládané a zpravidla již neovladatelné hoření. Někdy bývá požár druhotným účinkem jiné katastrofy (blesk, samovznícení). V řadě případů je však způsoben nedbalostí, neopatrností či úmyslem (neopatrnost při používání elektrických a tepelných spotřebičů, nesprávná instalace topidel, závady na komínech, kouřovodech, bleskosvodech, nesprávné skladování hořlavých a nebezpečných látek, vypalování trávy, dětské hry, úmyslné zapálení). Představuje jeden z nejničivějších živlů u nás.⁵

V případě vypuknutí požáru v objektu, kde se právě nacházíte (bydlíte), zachovejte klid; prověřte, zda se v ohroženém prostoru nenacházejí další osoby; požár uhasťte dostupnými prostředky; varujte ostatní, např. voláním „Hoří“; co nejdříve volejte tísňovou linku 150 nebo 112 a ohlaste požár; neodvětrávejte prostory, v nichž hoří; evakuujte se.

Pokud dojde k zapálení vlastního oděvu, je důležité zachovat tzv. pravidlo Zastav se, lehni si, kutálej se.⁶

Povodně

Téma povodní je právě v okrese Písek aktuální a měla by mu být věnována pozornost. Povodně znamenají na Písecku reálné nebezpečí, a proto je důležité, aby se žáci naučili, jak se chovat před, při i po povodni.

Povodeň je zvýšení hladiny vody, která se následně rozlije nekontrolovatelně po zemském povrchu.

Doporučená ochranná opatření:

Před povodní – připravit pytle s pískem na utěsnění dveří a oken, připravit rádiový přijímač, baterku s náhradními zdroji, nouzový vaříč, prostředky první pomoci, potřebné léky, evakuační zavazadlo, uskladnit zásoby pitné vody a potravin, pokud je čas, připevnit

⁵ PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skriptum určené studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol s předměty obdobného zaměření*. Praha : Armex, 1997.

⁶ *Co dělat-- , aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*. Vyd. 2. Praha : Centrum pro bezpečný stát, 2008.

to, co by mohlo uplavat, vytipovat bezpečné suché místo, na kterém nehrozí zaplavení vodou.⁷

Jako evakuační zavazadlo poslouží každé běžné cestovní zavazadlo, např. batoh, cestovní taška nebo kufr. Zavazadlo je vhodné opatřit visačkou se jménem a adresou.

„Obsah evakuačního zavazadla:

- základní trvanlivé potraviny, nejlépe v konzervách, dobře zabalený chléb,
- nádoba s pitnou vodou a vodou pro osobní použití,
- jídelní miska, příbor, polní láhev, otvírač na konzervy, nůž, šití, zavírací špendlíky apod.,
- toaletní a hygienické potřeby
- osobní doklady, peníze, pojistné smlouvy a jiná cenná dokumentace, kniha, hračky pro děti, drobné společenské hry,
- náhradní prádlo, obuv, pláštěnka,
- léky,
- přenosné rádio s rezervními bateriemi, svítilna,
- spací pytel nebo přikrývka.“⁸ (Martínek s. 24)

Při povodni – jednat vždy s rozvahou, dodržet zásady pro opuštění a zabezpečení bytu, dbát pokynů všech složek záchranného systému, nikdy neprocházet a neprojíždět zaplavenými místy.

Po povodni – zachovat zvýšenou opatrnost, nevstupovat zbytečně do postižené oblasti, s pitnou vodou ze studní i z vodovodu počkat do hygienické zkoušky, zlikvidovat veškeré potraviny zasažené povodňovou vodou, elektrické přístroje pouštět až po vysušení a přezkoušení, kontaktovat pojišťovnu ohledně náhrady škody, informovat se o místech humanitární pomoci.⁹

⁷ PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skripta určená studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol s předměty obdobného zaměření*. Praha : Armex, 1997.

⁸ MARTÍNEK, Bohumír. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. Vyd. 2., opr. a rozš. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. s. 24.

⁹ PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skripta určená studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol s předměty obdobného zaměření*. Praha : Armex, 1997.

Sesuvy

Sesuvy jsou způsobeny jednak vlivem přírodních procesů (zvětrávání, podmáčení, zmrznutí), i lidskou činností (porušení pevnosti svahu, odstraňování porostů). Nejúčinnější ochranou je prevence. Jde o umělou úpravu terénu, jako je kotvení svahů, stavba pilotů, opěrných stěn, výsadba vhodné zeleně, zachycení a odvedení povrchové vody.

V České republice v horském prostředí jsou nejnebezpečnějším typem ohrožení sesuvy sněhu – sněhové laviny. Při nebezpečí sněhové laviny je důležité: brát vážně vyhlášení lavinového nebezpečí (vydává horská služba).

Při zavalení sněhovou lavinou je třeba: nepropadat panice; bojovat o život; zbavit se lyží i holí; využít možnost zachytit se stromu; otočit se zády ke svahu a napodobovat plavání na „znak“; ústa držet pevně zavřená; stočit se do klubíčka pro uchování vzduchu.

Atmosférické poruchy

Mezi atmosférické poruchy nejčastěji se vyskytující v našem podnebném pásmu patří bouře a silné větry. Mimořádnou událost mohou způsobit i další jevy počasí, jako je sucho, silné deště a extrémní teploty.

Bouřky bývají doprovázeny prudkými lijáky a vichřicemi. Může docházet nejen k požárům, ale také k povodním a ke značným materiálním škodám způsobenými silnými větry. Silné nárazy větrů ničí domy, shazují mosty, ohrožují lidi a způsobují polomy v lesích.

Ochrana před atmosférickými poruchami je značně omezená. Důležité je: sledovat zprávy z médií; opustit místa, kde hrozí pády větších předmětů (střechy, domy); zavřít okna a v kritických případech se schovat do sklepů pod úroveň terénu.

Při silném větru je třeba: schovat či upevnit volné předměty; zavřít okna, dveře; nevycházet, nejedít autem; nezdržovat se v blízkosti elektrického vedení, vysokých a starých stromů; v přírodě vyhledat prohlubeň v zemi.

Zemětřesení

Škody vzniklé při zemětřesení závisí na energii uvolněné při zemětřesení a na hloubce ohniska. Intenzita zemětřesení je posuzována podle účinku zemětřesení a vyjadřuje se I. – XII. stupněm makroseizmické stupnice. V České republice je menší

pravděpodobnost výskytu zemětřesení. Osobní prevence se neliší od jiných předvídatelných krizových situací, důležitá je včasná informovanost obyvatelstva.

Při zemětřesení je třeba: zachovat klid; na ulici vyhledat volné prostranství kvůli nebezpečí padajících předmětů, držet se dále od elektrického vedení; v budově se držet dále od dveří, oken; schovat se např. pod pevný stůl a nehýbat se; nevstupovat do výtahu.

Sopečná činnost

Předpověď sopečné činnosti vychází z mnoholetých porovnání. Existují vulkanologické stanice, které sledují situaci v ohrožených oblastech. U sopečných výbuchů je důležitá včasná evakuace z ohrožených území.

2.2.2 Provozní havárie

Produkty chemického, petrochemického a farmaceutického průmyslu používáme denně, aniž si uvědomujeme celý proces jejich vzniku. Pomáhají nám při práci doma i v zaměstnání, využíváme výrobky z plastických hmot, nové léky k léčení nemocí, oblékáme se do oděvů z umělých vláken. Rostoucí potřebu potravin by nebylo možné uspokojovat bez použití umělých hnojiv a prostředků na ochranu rostlin.

Havárie s únikem nebezpečných látek

Havárie s únikem nebezpečných látek znamená havárii při výrobě, manipulaci, skladování, zpracování a používání nebezpečných látek či výrobků z nich s únikem těchto látek. Chemické látky unikající do vnějšího okolí svými účinky ohrožují obyvatelstvo, rostliny, budovy, vodní toky a celé životní prostředí.

Havárie s únikem nebezpečných látek se projevují některými charakteristickými znaky. Patří k nim např. viditelné projevy, jako je mlha v místě havárie, vlnění ovzduší, při požáru neobvyklá barva plamene, zápach aj. Tyto projevy jsou často doprovázeny i akustickými jevy, jako je sykot unikajícího plynu, výbuchy, praskání materiálů a další.

Účinky nebezpečných látek

Unikající látka ohrožuje nejen osoby nacházející se v bezprostřední blízkosti, ale i obyvatelstvo v okolí nehody. Mezi nejvýznamnější účinky nebezpečných látek při haváriích patří výbušnost, hořlavost a toxicita. Prvořadým úkolem při organizaci ochrany osob, omezení a likvidaci následků je určení prioritního nebezpečí účinku látky.

Mezi zásady chování obyvatelstva při havárii s únikem nebezpečných látek patří: nepřibližovat se k místu havárie, vyhledat úkryt, sledovat média, respektovat příkaz k evakuaci, použít prostředky improvizované ochrany. Nikdy nesmí být podceněno nebezpečí, které přináší současný stupeň používání chemikálií v životě kolem nás.¹⁰

Improvizovaná ochrana

- Oči – uzavřené brýle (lyžařské, plavecké, motoristické).
- Hlava – čepice, klobouk, šála, přilba.
- Ruce – gumové nebo kožené rukavice.
- Tělo – kombinéza, pláštěnka, rukávy a nohavice podvázat provázkem.
- Nohy – gumové holínky, vysoké boty, boty obalené igelitem.
- Dýchací cesty – vodou navlhčenou roušku (kapesník, ručník). Octová voda chrání před amoniakem, roztok jedlé sody před chlorem a oxidem siřičitým.¹¹

2.2.3 Radiační havárie

Nejvýznamnějšími zdroji elektrické energie v České republice jsou vedle tepelné elektrárny spalující uhlí i jaderné elektrárny. Na jadernou a radiační bezpečnost jaderných elektráren je kladen vysoký důraz, přesto nelze vznik radiační havárie zcela vyloučit.

Nejdůležitějšími opatřeními k ochraně obyvatelstva bezprostředně při vzniku radiační havárie jsou: ukrytí, jódová profylaxe a evakuace.¹²

2.2.4 Terorismus a násilné chování

Terorismus bývá definován jako plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, sloužící k dosažení vytyčených cílů. Teroristé používají hrozbu násilí či samotné násilí k vyvolání strachu ve společnosti.

V situaci ohrožení je důležité: utéct, pokud je to možné; v budově se nezdržovat u oken; neprovokovat agresora komunikací; uchýlit se do úkrytu a vyčkat příjezdu policie.

¹⁰ PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skripta určená studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol s předměty obdobného zaměření*. Praha : Armex, 1997.

¹¹ BENEŠ, Pavel. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: havárie s únikem nebezpečných látek : radiační havárie : pro chemii a fyziku na ZŠ*. Praha : Fortuna, 2002.

¹² PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skripta určená studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol s předměty obdobného zaměření*. Praha : Armex, 1997.

Při nalezení podezřelého zavazadla je třeba: zavazadlo neotvírat; nahlásit na tísňovou linku; postupovat podle pokynů operátora.

Při anonymním oznámení je třeba: nahlásit událost na tísňovou linku; okamžitě opustit budovu, kde je nahlášena bomba; nedotýkat se podezřelých předmětů; dodržovat pokyny bezpečnostních složek.

Při obdržení podezřelé listovní zásilky je třeba: zásilku neotvírat a opatrně ji uložit do igelitového pytle; opustit místnost a důkladně si umýt ruce; nahlásit na tísňovou linku.¹³

2.3 Psychologie mimořádných událostí

Psychologie mimořádných událostí úzce souvisí s řadou příbuzných oborů a v poslední době významně ovlivňuje postupy krizového řízení. Jedná se o řešení interdisciplinárních otázek, kdy do hry vstupují také další obory, jako je medicína katastrof a hromadných neštěstí, fyziologie, hygiena, sociologie, politologie, ekonomie, právo, lingvistika, mediální studia, informační a komunikační technologie apod. Z psychologických disciplín je zde nejvýraznější přínos psychologie sociální, klinické, interkulturní a psychologie organizace a řízení.¹⁴

Ne každá mimořádná událost je traumatizující událost. Záleží na náhlosti, nepředvídatelnosti a nezvladatelnosti. Psychotraumatické následky u obětí mimořádných událostí lze zmírnit až odstranit a zájem společnosti včetně mediálního zájmu může oběti mimořádné události podpořit.

Pokud je člověk v ohrožení života jeho typická reakce bývá věcná, tělo i duše se zmobilizují. Až v uvolnění začne jeho psychika hodnotit, snaží se zapomenout.¹⁵

Psychosociální krizovou pomoc při neštěstích a mimořádných událostech poskytují především psychologové Hasičského záchranného sboru České republiky (HZS ČR), často jim pomáhají vyškolení dobrovolníci.¹⁶

¹³ PLUCKOVÁ, Irena, Dušan VIČAR, Tomáš MILÉŘ, Petr SLÁDEK, Ivo SVOBODA, Kateřina ŠMEJKALOVÁ a Jiří ŠIBOR. *Jak se zachovat, když...: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletého gymnázia vztahující se k osvojování účelného chování při mimořádných událostech a při ohrožení v každodenních rizikových situacích*. 2. aktualizované vydání. Brno : Nová škola, 2017-. Duhová řada.

¹⁴ VYMĚTAL, Štěpán. *Krizová komunikace a komunikace rizika*. Praha : Grada, 2009. Psyché (Grada), s. 9.

¹⁵ BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha : Grada, 2013. Psyché (Grada).

¹⁶ PLUCKOVÁ, Irena, Dušan VIČAR, Tomáš MILÉŘ, Petr SLÁDEK, Ivo SVOBODA, Kateřina ŠMEJKALOVÁ a Jiří ŠIBOR. *Jak se zachovat, když...: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletého*

3 Ochrana člověka za mimořádných událostí

Během své existence se lidstvo střetává s mimořádnými událostmi, které ohrožují životy a zdraví lidí, jejich majetek nebo životní prostředí. Lidská společnost se snaží následkům mimořádných událostí zabránit, případně je alespoň eliminovat na přijatelnou míru. Proto buduje různě účinné obranné a ochranné mechanismy.

Důležitým prvkem v systému ochrany před následky mimořádných událostí je prevence. Ani ta ale nedokáže vždy jejich vzniku a šíření zabránit. Proto jsou zřizovány záchranné systémy a vytvářeny další nástroje. Obecně platí, že čím jsou následky mimořádných událostí větší, tím je větší i nutnost koordinace při jejich řešení. Na tomto principu je vytvořen nejen integrovaný záchranný systém, ale i systém krizového řízení ČR.¹⁷

Ochrana obyvatelstva je plnění úkolů v oblasti plánování, organizování a výkonu činností za účelem předcházení vzniku, zajištění připravenosti na mimořádné události a krizové situace a jejich řešení.¹⁸ Pro účely zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů se ochranou obyvatelstva rozumí plnění úkolů civilní ochrany zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení života, zdraví a majetku.¹⁹

3.1 Zásady chování při mimořádné události

Při ohrožení, o kterém může být obyvatelstvo vyrozuměno prostřednictvím sirén, zprávou v rozhlasu, televizi, z tisku nebo hlášením místního rozhlasu, pojízdného rozhlasového vozu, megafonu a od spoluobčanů se musí dodržovat následující zásady:

- Respektovat a snažit se získávat informace z oficiálních zdrojů.
- Nerozšiřovat poplašné a neověřené zprávy.
- Varovat ostatní ohrožené osoby ve svém nejbližším okolí.

gymnázia vztahující se k osvojování účelného chování při mimořádných událostech a při ohrožení v každodenních rizikových situacích. 2. aktualizované vydání. Brno : Nová škola, 2017-. Duhová řada.

¹⁷ Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, Institut ochrany obyvatelstva. *Soubor přednášek a prezentací pro školení starostů k úloze obcí v oblasti krizového řízení a ochrany obyvatelstva. 2. Pracovní verze. Lázně Bohdaneč, 2003.*

¹⁸ *Ochrana obyvatelstva v České republice.* Hasičský záchranný sbor České republiky. [online]. Copyright © 2018 Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 07-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-v-ceske-republice.aspx>>

¹⁹ ČESKO. Zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. *In sbírka zákonů*, Česká republika. 2000. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-239>>

- Netelefonovat zbytečně.
- Nepodceňovat vzniklou situaci.
- Pomáhat sousedům, zejména starým, nemocným a nemohoucím lidem.
- Uvědomit si, že největší hodnotu má lidský život a zdraví a až potom záchrana majetku
- Uposlechnout pokynů pracovníků záchranných složek, orgánů státní správy a samosprávy.²⁰

3.1.1 Nahlášení mimořádné události

Každý člověk by měl znát, jak se zachovat v situaci, kdy se stane svědkem nebo přímým účastníkem události, při níž je ohroženo zdraví, život, majetek nebo bezpečnost, a kdy je třeba zavolat pomoc. Níže uvedené rady jsou obsahem učiva již na prvním stupni základní školy.

V České republice existuje několik telefonních čísel tísňového volání, na která je možné mimořádnou událost ohlásit.

150 – Hasičský záchranný sbor (požár, výbuch, živelní pohroma, únik nebezpečných látek, technické havárie, vyprošťování osob)

155 – Záchraná služba (náhlé ohrožení života nebo zdraví osob)

158 – Policie ČR (krádež, násilí, nález mrtvé osoby, závažná dopravní nehoda, nález podezřelého předmětu, nevybuchlá munice)

112 – Tísňová linka (při závažnějších mimořádných událostech vyžadujících pomoc více složek); provozuje Hasičský záchranný sbor ČR

Všechna telefonní čísla jsou k dispozici nepřetržitě 24 hodin denně, jsou bezplatná a dá se na ně volat i z mobilních telefonů bez kreditu i SIM karty.

Volající musí udělat vše pro své bezpečí, uklidnit se a zorientovat se v místě události.

²⁰ Ministerstvo vnitra-generální ředitelství hasičského záchranného sboru ČR. *Pro případ ohrožení*. 2001.

Operátorovi nahlásí:

- Co se stalo – popis události, rozsah, počet postižených nebo ohrožených osob
- Kde se to stalo – pokud možno přesná adresa nebo popis místa události
- Kdo volá – jméno a kontakt volajícího (operátor může volat zpět pro ověření či upřesnění údajů)²¹

3.1.2 Varování obyvatelstva při mimořádné události

Varovný signál – při hrozně nebo vzniku mimořádné události je obyvatelstvo varováno prostřednictvím varovného signálu „Všeobecná výstraha“ – kolísavý tón sirény po dobu 140 vteřin a může zaznít třikrát po sobě v cca třiminutových intervalech. Po zaznění signálu následuje mluvená tísňová informace, která obyvatelstvu sděluje údaje o bezprostředním nebezpečí vzniku nebo již nastalé mimořádné události a o opatření k ochraně obyvatelstva. Každou první středu v měsíci v 12:00 hodin probíhá na celém území České republiky akustická zkouška provozuschopnosti celého systému varování (zkušební nepřerušovaný tón po dobu 140 sekund).

Zazní-li varovný signál, nastává nouzová situace a je důležité nepodcenit riziko, sledovat hlášení rozhlasu, televize apod.

Systém vyrozumění – sdělovací prostředky, pojízdné hlasové vozy a megafony, informační letáky, zveřejnění na internetových stránkách atd.²²

3.2 Integrovaný záchranný systém

Nedílnou součástí výuky tématu ochrany člověka za mimořádných událostí jsou informace o integrovaném záchranném systému a jeho složkách.

Vzrůstající počet mimořádných událostí ohrožuje zdraví a životy populace a způsobuje velké majetkové újmy a škody na životním prostředí. Bylo nutné vytvořit systém, který by spojoval všechny nutné složky předurčené pro zvládnutí mimořádných situací. Základním principem byla potřeba specifikovat vztahy a vazby nositelů tísňových volání (tel. čísla 150, 155, 158) pro případy společného nasazení při mimořádných

²¹ *Jak správně nahlásit mimořádnou událost? (1)*. Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje [online]. Copyright © 2001 [cit. 07-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.firebrno.cz/vase-cesty-k-bezpecni/hlaseni-mimoradne-udalosti>>

²² *Jak správně nahlásit mimořádnou událost? (1)*. Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje [online]. Copyright © 2001 [cit. 07-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.firebrno.cz/vase-cesty-k-bezpecni/hlaseni-mimoradne-udalosti>>

událostech, kdy tyto události přesahují svým rozsahem a dopadem stávající samostatné působnosti jednotlivých nositelů a vyžadují koordinovaný postup. Tímto systémem je dnes integrovaný záchranný systém, budovaný od roku 1993 podle usnesení vlády č. 246 až k současné regulaci podle zákona (zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému).

Integrovaný záchranný systém je použit v přípravě na vznik mimořádné události a při potřebě provádět současně záchranné a likvidační práce dvěma či více složkami IZS.²³

3.2.1 Základní složky IZS

Základní složky IZS zajišťující nepřetržitou pohotovost pro příjem ohlášení mimořádné události, jejího vyhodnocení a okamžitý zásah v místě vzniku události.

- Hasičský záchranný sbor (HZS)
- jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje
- zdravotnická záchranná služba (ZZS)
- Policie ČR (PČR)

3.2.2 Ostatní složky IZS

Ostatní složky IZS poskytují při mimořádné události plánovanou pomoc na vyžádání.

- vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil (Armáda ČR)
- ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory (Vojenská policie)
- ostatní záchranné sbory (Horská služba ČR, vodní a báňská záchranná služba, atd.)
- orgány ochrany veřejného zdraví (krajské hygienické stanice)
- havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby (elektro- a plynoenergetická)
- zařízení civilní ochrany
- neziskové organizace a sdružení občanů (Český červený kříž, Člověk v tísni, atd.)
- fakultní nemocnice (v době krizových stavů)²⁴

²³ POKORNÝ, Jan. *Lékařská první pomoc. 2.*, dopl. a přeprac. vyd. Praha : Galén, c2010.

²⁴ REMEŠ, Roman a Silvia TRNOVSKÁ. *Praktická příručka přednemocniční urgentní medicíny*. Praha : Grada, 2013.

3.3 Koncepce ochrany obyvatelstva

Autoři předkládané koncepce ochrany obyvatelstva vyhodnotili požadavky kladené na složky a subjekty řešící ochranu obyvatelstva z pohledu existujících nebezpečí. Autorský kolektiv v sobě zahrnoval odborníky z resortů školství, zdravotnictví, místního rozvoje, dopravy, obrany, vnitra, zahraničních věcí, zemědělství životního prostředí, hmotných rezerv, jaderné bezpečnosti a složek IZS.

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 je klíčovým dokumentem, který popisuje systém ochrany obyvatelstva. Formuluje základní principy a hledá nové cesty, nástroje a postupy ke komplexnímu a multiresortnímu řešení.

Z časového hlediska byl vytvořen střednědobý dokument plnění úkolů do sedmi let (rok 2020) obsahující i dlouhodobé vize ochrany obyvatelstva s minimální platností do roku 2030.

Koncepce obsahuje poslání a rámec ochrany obyvatelstva, analýzu současného stavu a koncepci rozvoje významných oblastí ochrany obyvatelstva (síly, věcné zdroje, úkoly ochrany obyvatelstva, krizové řízení, výchova a vzdělávání, věda a výzkum, vývoj, inovace). Dále pak strategické cíle a priority ochrany obyvatelstva do roku 2030 a základní úkoly pro realizaci stanovených priorit.

Z obsáhlého dokumentu byly vybrány kapitoly, týkající se výchovy a vzdělávání, důležité pro téma práce.

Analýza současného stavu v oblasti výchovy a vzdělávání

Jako pozitivní lze hodnotit zařazení problematiky do všech stupňů vzdělávání a spolupráce na výchově a prevenci základních složek IZS a nestátních neziskových organizací. Naopak je důležité zmínit, že výchova a vzdělávání v dnešní době neakceptuje reálné hrozby a důsledky z nich plynoucí. Výchova a vzdělávání jsou ohroženy např. snižováním finančních prostředků a počtu odborníků nezbytných k zabezpečení činností.

Obrázek 1: Analýza současného stavu v oblasti výchovy a vzdělávání²⁵

Koncepce rozvoje v oblasti výchovy a vzdělávání

Aby jedinec dokázal lépe čelit negativním vlivům rozličných hrozeb, je nezbytné vytvořit funkční systém výchovy a vzdělávání.

„Problematika výchovy a vzdělávání obyvatelstva je jedním z hlavních úkolů ochrany obyvatelstva. Ve stávajících právních předpisech je však této oblasti věnován minimální prostor. V důsledku toho se výchova a vzdělávání obyvatelstva, ale i odborníků realizuje nekoordinovaně, což vede k neefektivnímu a finančně náročnému řešení úkolů. Pro zlepšení situace je naprosto nezbytné tuto oblast zpracovat do právních předpisů, kde je třeba konkretizovat pojmosloví, specifikovat úkoly a odpovědi a jasně stanovit práva a povinnosti všech zainteresovaných subjektů, a tím vytvořit základ pro systémové řešení výchovy a vzdělávání jak obyvatelstva, tak odborníků.“ (Koncepce s. 43)

V rámci dlouhodobého vývoje je cílem analyzovat možnost vytvoření povinných předmětů na základních a středních školách.

²⁵ Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030. Praha : Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2013. s. 11.

V oblasti financování výchovy a vzdělávání chybí v současné době komplexní zmapování finanční náročnosti přípravy obyvatelstva (projekty, informační materiály, akce pro veřejnost). Proto je nutné zavést pravidelné monitorování financování a z výsledků stanovit směr dalšího vývoje.

Významný podíl na výchově a vzdělávání má veřejná správa. Existující právní předpisy (zákon o požární ochraně, zákon o krizovém řízení, zákon o IZS, zákon HOPKS) jsou v povinnosti jednotlivých úrovní veřejné správy nedostačující a nespĺňují potřeby výchovy a vzdělávání. Úpravou stávajících právních předpisů lze předcházet duplicitě, zbytečnému plýtvání sil a prostředků.

Je nezbytné, aby se i soukromý sektor podílel na výchově a vzdělávání (finančně, materiálně). Do přípravy obyvatelstva se prostřednictvím konkrétních projektů, veřejných akcí a besed zapojují i nestátní neziskové organizace.

Výchova a vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva probíhá ve dvou rovinách: výchova a vzdělávání obyvatelstva a vzdělávání odborníků.

„Obyvatelstvo je pravidelně vzděláváno v rámci vzdělávacího procesu podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Oblast ochrany člověka za mimořádných událostí je součástí rámcově vzdělávacích dokumentů (tzv. rámcově vzdělávací programy) pro předškolní, základní a střední vzdělávání.“ (Koncepce s. 44)

„V jednotlivých stupních vzdělávání je situace následující:

- *Předškolní vzdělávání*
 - *chybí metodický materiál pro učitele,*
 - *pro výuku jsou zpracovány pomůcky, avšak malého výběru (zatím jsou využívány i materiály z prvního stupně základního vzdělávání)*
 - *vzdělávání učitelů – nejsou specifické kurzy, mohou využít kurzy pro základní školy, samostudium*
- *Základní vzdělávání*
 - *v roce 2012 zpracován metodický materiál pro učitele „Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik u mimořádných událostí v základních školách“,*
 - *pro výuku bylo zpracováno velké množství druhů pomůcek, které lze kombinovat,*

- *vzdělávání učitelů – pořádány kurzy HZS ČR, kurzy pořádané Národním institutem dalšího vzdělávání a dále formou samostudia, přípravy na vysokých školách (pedagogické fakulty, Fakulta tělesné výchovy a sportu UK Praha, Fakulta tělesné kultury UP Olomouc).*
- *Střední vzdělávání*
 - *není vytvořen metodický materiál pro učitele,*
 - *chybí rozmanitost pomůcek,*
 - *vzdělávání učitelů – nejsou specifické kurzy, mohou využívat kurzů pro základní školy, samostudium.“ (Koncepce s. 45)*

Ochrana člověka za mimořádných událostí a krizových situací je v rámci vzdělávacích programech pojata pouze průřezově v několika vzdělávacích oblastech. Aby bylo možné docílit odpovídající úrovně vzdělávání, musí být výuka koordinována. Toho by mohlo být dosaženo zavedením samostatného předmětu, který by komplexně obsahoval problematiku bezpečnosti (dopravní výchovu, první pomoc, obranu vlasti, ochranu člověka za běžných rizik a mimořádných událostí či krizových situací). Tato záležitost by měla být v nejbližším období analyzována a řešena v rámci speciálně zřízené pracovní skupiny.

Vzdělávání odborníků, kteří se věnují výchově a vzdělávání obyvatelstva, probíhá ve třech liniích:

- vzdělávání lektorů a dobrovolníků (u nich často chybí pedagogické a prezentační schopnosti)
- vzdělávání učitelů (učitelé často nemají odborné znalosti)
- vzdělávání pracovníků, kteří se zabývají ochranou obyvatelstva a krizovým řízením.

Strategické priority ochrany obyvatelstva

- optimalizovat a rozvinout stav výchovy a vzdělávání obyvatelstva
- minimalizovat počet nepřipraveného obyvatelstva
- širší zapojení občanů do systému ochrany obyvatelstva
- vytvořit funkční systém výchovy skládající se z těchto úrovní:
 - odborníci zabývající se ochranou obyvatelstva a krizovým řízením
 - učitelé vyučující danou problematiku na školách
 - lektoři realizující preventivně výchovné činnosti

- obyvatelstvo

„Strategie do roku 2030

- *vytvořit legislativní, administrativní, materiální a společenské podmínky pro kontinuální systém výchovy a vzdělávání obyvatelstva,*
- *zefektivnit a zkvalitnit vzdělávání odborníků v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení,*
- *systematizovat nabídku celoživotního vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí a krizových situací,*
- *stanovit podíl zapojení jednotlivých prvků veřejné správy do systému výchovy a vzdělávání obyvatelstva, včetně zvýšení aktivní účasti soukromých subjektů na samotné realizaci,*
- *podporovat projekty reagující na aktuální potřeby společnosti,*
- *stanovit podíl medií na výchově a vzdělávání.“ (Koncepce s. 17)*

Cílem je vypracovat analýzu zařazení tematiky ochrany obyvatelstva do výuky v mateřských, základních a středních školách v rámci předmětů obsahujících bezpečnostní problematiku (prevence, dopravní výchova, první pomoc, obrana vlasti, ochrana člověka za mimořádných událostí a krizových situací), nezbytné je zavést efektivní systém vzdělávání odborníků. K dosažení cílů je nutné zajistit dlouhodobě stabilního financování, přijetí a schválení potřebných právních předpisů.²⁶

²⁶ *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030.* Praha : Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2013. s. 43

4 Výchovně vzdělávací činnost

„Výchova je záměrná, soustavná a organizovaná činnost formující osobnost člověka. Spolu s vyučováním tvoří proces vzdělávání.“ (Procházková s. 33) Výchova se zaměřuje na péči o celkový tělesný a duševní vývoj jedince, osvojení určitých poznatků, praktických dovedností a návyků.

„Proces vzdělávání tvoří speciálně organizované činnosti probíhající podle stanoveného pořádku a mající určité cíle.“ (Procházková s. 33) Potřeba vzdělávání vyplývá z potřeb praxe. Cíle a obsah vzdělávání, jeho organizace a prostředky se v časové linii mění v závislosti na potřebách a změnách jak hospodářských tak společenských. Kvalitu vzdělávání neurčuje množství poznatků, ale jejich ucelenost a hloubka.

Didaktika je považována za teorii vyučování a vzdělávání. Zkoumá podstatu, cíle i obsah vzdělávání a vyučování, zabývá se zásadami, formami a metodami vyučování.

„Analýza současné situace ukazuje, že v zájmu bezpečnosti je třeba na všech stupních zajistit soustavné vzdělávání všech složek lidské populace k tomu, aby se lidé dokázali ochránit před dopady pohrom, které lze v daném území očekávat a aby svým chováním a činnostmi nepůsobili či nepřispívali k eskalaci dopadů pohrom. Základy vzdělávání v předmětné oblasti poskytuje škola. Je to instituce sloužící k uskutečňování systematického a plánovitého vzdělávání a výchovy dětí, mládeže a dospělých. Další vzdělávání v oblastech veřejného zájmu, jako jsou bezpečnost a rozvoj území, musí zajistit veřejná správa. V současné době náplň systému vzdělávání v předmětné oblasti v ČR zajišťuje především Hasičský záchranný sbor ČR.“²⁷ (Procházková s. 33)

4.1 Historie výuky tématu ochrany člověka za mimořádných událostí na školách

Výuka tématu ochrany člověka za mimořádných událostí na základních a středních školách prošla řadou změn. V letech 1973 – 1991 se problematika vyučovala v povinném předmětu branná výchova (podle zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově). Po zrušení předmětu branná výchova se problematice ochrany člověka za mimořádných událostí věnovala minimální pozornost.

²⁷ PROCHÁZKOVÁ, Dana. *Bezpečnost a krizové řízení*. Praha : Police history, 2006.

Občané mají právo na pomoc státu, ale mají i povinnost a spoluzodpovědnost za svoji ochranu. Stoupla potřeba připravit občany na zvládání mimořádných situací a nejefektivnější je začít ve škole.

Na konci roku 1995 tehdejší Hlavní úřad civilní ochrany České republiky ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze uskutečnil projekt na vybraných základních a středních školách, jehož cílem bylo ověřit, zda je možné tematiku ochrany člověka za mimořádných událostí vyučovat ve vybraných předmětech platných učebních osnov bez vytvoření samostatného předmětu. Experiment probíhal v letech 1996 – 1997 a na jeho základě byl vydán Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů. K tomu vydalo Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR (MV – GŘ HZS ČR) pro potřebu učitelů metodickou příručku s podrobnějšími informacemi a doporučeními. O stanovení konkrétního obsahu vzdělávání v jednotlivých předmětech a ročnících rozhodoval ředitel školy.

Stávající pokyn MŠMT byl aktualizován (č. j. 12 050/03-22 ze dne 4. března 2003) v důsledku rozsáhlých povodní v srpnu 2002 a dodatkem k učebním dokumentům „Ochrana obyvatelstva za mimořádných událostí“ byly doplněny platné učební texty. Podle aktualizovaného pokynu byla do učebních dokumentů pro základní, střední, vyšší odborné i speciální školy zařazena tematika Ochrany člověka za mimořádných událostí v rozsahu nejméně 6 vyučovacích hodin ročně v každém ročníku. Obsah byl zaměřen na ochranu osob před následky živelních pohrom včetně nezbytných dovedností, před následky úniku nebezpečných látek do životního prostředí včetně nezbytných dovedností a před následky použití výbušnin nebo nebezpečných látek. MV-GŘ HZS ČR vydalo k této problematice příručku pro učitele a výukové filmy pro žáky.

V roce 2004 MŠMT schválilo nové principy v politice vzdělávání žáků (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném i jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů). Principem je, že problematika ochrany člověka za mimořádných událostí se stala součástí rámcových vzdělávacích programů a prostupuje celým procesem uvedeného vzdělávání. Od 1. 9. 2007 podle něj začaly vyučovat všechny základní školy.

V lednu 2013 byly schváleny upravené Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání (RVP ZV). V nově platných RVP ZV došlo k širší specifikaci

a rozpracování témat dopravní výchovy a ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí.²⁸

4.2 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy schválilo v roce 2003 Pokyn MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů (č. j. 12 050/03-22).

Na základě pokynu byla problematika ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí rozpracována do rámcových vzdělávacích programů. Témata ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí jsou v Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání rozložena do několika vzdělávacích oblastí (předmětů).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připravovalo v roce 2012 revizi rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí. Na revizi spolupracovali zástupci pedagogické a odborné veřejnosti, odborných organizací a rovněž zástupci MV-GŘ HZS ČR. Změnami a úpravami RVP ZŠ zpracovanými touto meziresortní pracovní skupinou byla v kurikulárním dokumentu rozšířena témata ochrany člověka za mimořádných událostí, témata bezpečnosti a ochrany žáků základních škol. Takto upravený RVP ZŠ a pro školy závazný dokument platí od školního roku 2013/2014.

Do výuky byly zařazeny informace o postupech při mimořádných událostech, o integrovaném záchranném systému, komunikace s operátory tísňových linek, rozšířena byla oblast prevence úrazů, první pomoci, praktické zkušenosti chování při úrazech, přivolání pomoci, poznávání a upevňování preventivního chování, správného rozhodování a jednání v situacích ohrožujících zdraví a bezpečnost vlastní i jiných osob.

V rámci resortu zabezpečuje vzdělávání učitelů Národní institut pro další vzdělávání, což je organizace přímo řízená MŠMT.

Vzdělávání probíhá v těchto oblastech:

- Kvalifikační studium pro ředitele – ředitelé škol jsou seznamováni s příslušnými zákony a vyhláškami v aktuálním znění.

²⁸ Podpora výuky ze strany Hasičského záchranného sboru ČR. Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. Copyright © 2018 Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 29-01-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/podpora-vyuky-ze-strany-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>>

- Semináře Mimořádné události ve škole a jejich řešení realizované Národním institutem pro další vzdělávání – pedagogové jsou seznamováni s aktualizací a rozšířením témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v RVP ZŠ, zaměřují se na praktické začlenění témat do výuky.
- Krátkodobé vzdělávací programy a akce pro celé pedagogické sbory.²⁹

4.3 Rámcové vzdělávací programy

Rámcové vzdělávací programy pro mateřské a základní školy byly schváleny v roce 2004 a zkušebně realizovány na vybraných pilotních mateřských a základních školách. Postupně byla jejich realizace vyhodnocována a upravována tak, aby RVP co nejvíce vyhovovaly praxi. Od roku 2005 měly všechny MŠ a ZŠ dva roky na přípravu svých školních vzdělávacích programů.

Rámcové vzdělávací programy byly do vzdělávání v České republice zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Novelizován byl v roce 2015 pod č. 82/2015

Rámcové vzdělávací programy tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol.

„Rámcově vzdělávací programy zejména stanovují:

- *konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání (všeobecného i odborného), jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů*
- *podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví.“*
(RVP s. 1)

Rámcové vzdělávací programy musí odpovídat nejnovějším poznatkům:

- vědních disciplín
- pedagogiky a psychologie.³⁰

²⁹ RYBA, Drahošlav. *Zpráva o činnosti Hasičského záchranného sboru České republiky v oblasti preventivně výchovné činnosti za rok 2016*. Praha : Postsignum Qualified C..., 2017.

³⁰ *Rámcové vzdělávací programy*. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Copyright © [cit. 18-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/t/rvp>>

RVP vycházejí z nové strategie vzdělávání, kdy jsou zdůrazňovány klíčové kompetence, jejich provázanost s obsahem vzdělávání a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě.³¹

RVP ZV je orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Ty jsou tvořeny jedním nebo více vzdělávacími obory.

Tabulka 2: Vzdělávací oblasti a obory³²

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obory
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura, Cizí jazyk
Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie
Člověk a jeho svět	Člověk a jeho svět
Člověk a společnost	Dějepis, Výchova k občanství
Člověk a příroda	Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis
Umění a kultura	Hudební výchova, Výtvarná výchova
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví, Tělesná výchova
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce

Významnou součástí základního vzdělávání jsou průřezová témata reprezentující soudobé světové problémy. Procházejí napříč vzdělávacími oblastmi. Úkolem průřezových témat je formovat zejména postoje a hodnoty žáků. Rámcové vzdělávací programy vydává MŠMT po projednání s příslušnými ministerstvy. Na základě RVP a pravidlech v nich stanovených si jednotlivé školy vytvářejí vlastní školní vzdělávací programy.

4.3.1 Rozložení učiva do jednotlivých ročníků

Tato kapitola přináší návrh na rozložení učiva, cílů a dílčích výstupů do jednotlivých ročníků v oblasti ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. Návrh je doporučením a záleží na každé škole, jak si dané téma zařadí do svého školního vzdělávacího programu, aby byly zajištěny výsledky vzdělávání. Výuka

³¹ BEČVÁŘOVÁ, Ivana a Irina Alexandrovna SOLOSHYCH. *Metodologie environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012.

³² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha : MŠMT, 2017.

na základní škole postupuje od jednoduchého ke složitému, od obecného ke konkrétnímu. Proto se některá témata objevují ve více ročnících.

1. ročník

Obsah učiva:

- důležitá telefonní čísla tísňového volání, adresa bydliště
- kdy a jak přivolat pomoc
- záchranáři, uniformy, činnosti
- oheň – požár, rizika požáru
- ochrana při požáru a přivolání pomoci
- pravidlo: zastav se – lehni si – kutálej se

Dílčí výstupy:

- žák chápe konkrétní nebezpečí spojená s riziky běžného života, s ohněm, s mimořádnou událostí
- žák dokáže přivolat pomoc
- žák v případě potřeby zvládne použít linku tísňového volání, dokáže komunikovat s operátorem.

2. ročník

Obsah učiva:

- základní pravidla poskytnutí první pomoci
- zajištění pomoci při rizikové situaci (volání na tísňovou linku, komunikace)
- bezpečné chování v různých životních situacích, v různém prostředí a při různých činnostech
- základní označování nebezpečných látek, základní bezpečnostní tabulky
- nebezpečí úrazu elektrickým proudem, při požáru, výbuchu, ozáření, poleptání
- správné chování při požáru, přivolání pomoci, ohlášení požáru
- příklady ze života, umět se vypořádat se strachem doprovázejícím nebezpečnou situaci

Dílčí výstupy:

- žák odhadne riziko, nebezpečí situace
- žák dodržuje zásady bezpečného chování.

3. ročník

Obsah učiva:

- pojem mimořádná událost
- nejčastější mimořádné události (povodně, vichřice, požáry, laviny, únik nebezpečných látek)
- varování před nebezpečím, varovný signál Všeobecná výstraha
- zásady volání na tísňové linky, dopady bezdůvodného volání
- modelové situace chování při požárech
- bezpečné chování v různých životních situacích a různých prostředích, včetně mimořádných událostí ohrožujících život jedince i celých skupin obyvatel

Dílčí výstupy:

- žák na konkrétních příkladech rozpozná mimořádnou událost
- žák rozpozná rozdíl mezi varovným signálem a zkouškou sirén
- žák se dokáže chovat účelně v případě požáru, mimořádné události.

4. ročník

Obsah učiva:

- evakuace
- označení uzávěrů, rozvody plynu, vody, elektřiny, nouzové východy
- bezpečné chování v různých životních situacích a různých prostředích, včetně mimořádných událostí ohrožujících život jedince i celých skupin obyvatel
- nález neznámého předmětu, látky, munice, spadlé dráty elektrického vedení
- příčiny vzniku požárů, požáry v přírodě, lesní požáry, největší rizika požárů
- obvazový materiál a techniky jeho použití

Dílčí výstupy:

- žák dokáže v případě potřeby použít nouzový východ, aplikuje pravidla bezpečného chování v různých situacích
- žák zvládá pravidla bezpečného zacházení s ohněm
- žák rozezná uzávěry vody a plynu
- žák dokáže poskytnout základní první pomoc.

5. ročník

Obsah učiva:

- Integrovaný záchranný systém: složky, úkoly IZS při mimořádných událostech
- chování při požárech, možnosti hašení požáru, evakuace při požáru
- nácvik evakuace, evakuační plán, požární hlásiče
- úniková cesta, druhy únikových cest, značky označující únikové cesty
- resuscitace (ukázka, nácvik)
- přivolání pomoci, nahlášení události (praktická cvičení)
- rizika spojená s používáním elektrických a plynových spotřebičů

Dílčí výstupy:

- žák umí charakterizovat základní složky, funkce a činnosti integrovaného záchranného systému
- žák dokáže rozlišit situaci, kdy lze anebo nelze uhasit požár.

6. ročník

Obsah učiva:

- pojem mimořádná událost a základní pojmy
- mimořádné události způsobené přírodními vlivy, havárie, antropogenní události (způsobené činností člověka – požáry, únik nebezpečných látek)
- základní rozdělení mimořádných událostí a konkrétní příklady
- varovný signál, druhy signálů, náhradní způsoby varování
- činnost po zaznění varovného signálu, obecné zásady opuštění bytu
- evakuace, průběh evakuace, kdo je evakuován přednostně, evakuační zavazadlo, jeho příprava a obsah, evakuační a přijímací střediska, jejich funkce
- ukrytí a nouzové přežití, humanitární pomoc
- co je povodeň, jak vzniká, rozdělení povodní, povodně v ČR
- povodně a zátopové oblasti, přívalové deště, bleskové povodně, protržení hráze, rozvodněné toky
- zásady chování před, při a po povodni, pokyny zasahujících složek, návrat do obydlí, zřícení domu, závaly
- stavy bezprostředně ohrožující život, výkony zachraňující život, polohování (poloha protišoková, autotransfuzní, zotavovací), přenášení, transport raněného, ošetření

Dílčí výstupy:

- žák dokáže charakterizovat rizika vzniku mimořádných událostí a jejich možné dopady na zdraví a životy lidí, životní prostředí a majetek, zná způsoby sebeochrany a vzájemné pomoci
- žák rozpozná varovný signál „Všeobecná výstraha“, ví, jak reagovat a dokáže prakticky uplatnit postupy v případě nařízené evakuace, včetně zásad opuštění bytu
- žák ovládá základní zásady a postupy spojené s povodněmi, atmosférickými poruchami, haváriemi a dalšími mimořádnými událostmi; osvojené dovednosti aplikuje v simulovaných situacích hromadného ohrožení
- žák zvládne poskytnout první pomoc, dbá na bezpečnost svoji i svého okolí.

7. ročník

Obsah učiva:

- rozdíl mezi ohněm a požárem, rizika požáru (snížený obsah kyslíku v ovzduší, zvýšená teplota, kouř, toxicita vznikajících zplodin hoření), princip hoření, třídy požáru, příčiny vzniku požáru, postupy v případě požáru, manipulace s otevřeným ohněm v přírodě, nebezpečí zábavní pyrotechniky, nebezpečnost látek a jejich třídění do kategorií podle hořlavosti, druhy hasicích přístrojů a jejich správné použití, fáze požáru, kategorie hoření
- ochrana před úrazem elektrickým proudem – nebezpečí drátů spadlého elektrického vedení
- poskytování první pomoci – praktický nácvik resuscitace, ošetření popálenin, zastavení krvácení, první pomoc při otravě chemickými látkami, při poranění břicha či hrudníku

Dílčí výstupy:

- žák dokáže vysvětlit rizika a příčiny požáru, popíše princip hoření a klasifikuje požáry podle tříd
- žák zná zásady protipožární prevence a v případě požáru adekvátně reaguje a v modelových situacích použije vhodné způsoby hašení požáru
- žák umí rozdělit hasicí přístroje vzhledem k třídám požáru a v případě potřeby je správně použije

- žák v případě požáru zvládne bezpečně opustit ohrožený prostor a vyhledat bezpečí
- žák dokáže poskytnout první pomoc v případě popálenin a otravy zplodinami hoření
- žák vhodně reaguje a jedná v případě ohrožení a nebezpečí, adekvátně pomůže sobě i osobám v nouzi.

8. ročník

Obsah učiva:

- integrovaný záchranný systém, jeho význam a složky, záchranné a likvidační práce
- mimořádná událost a krizové řízení, krizová situace a krizový stav
- individuální ochrana
- improvizovaná ochrana (prostředky, jejich využití doma, nácvik jejich používání)
- havárie a antropogenní události – základní charakteristika, členění, nejčastější případy, dopady, označování nebezpečných látek, bezpečnostní a výstražné tabulky
- havárie s únikem nebezpečných látek – základní druhy, nejčastější příčiny, rizika hrozící v okolí školy, příklady největších havárií, havarijní plán, prevence vzniku havárií, chování v případě vzniku havárie, dekontaminace, šíření nebezpečných látek při havárii
- radiační havárie jaderných energetických zařízení – charakteristika a účinky ionizujícího záření na člověka, havárie radiačních zařízení, chování při radiační havárii, fungování českých jaderných elektráren
- terorismus, extremismus – formy, typy, nové hrozby, podezřelé předměty a poštovní zásilky, anonymní oznámení o uložení bomby, ohrožení výbušnými látkami, kybernetický terorismus, ochrana sebe i okolí
- poskytování první pomoci – praktický nácvik resuscitace, zajištění základních životních funkcí při zástavě dechu, krevního oběhu, při masivním krvácení a poruchách vědomí, při poranění páteře, při úrazu elektrickým proudem, tonutí, při intoxikaci chemickou látkou

Dílčí výstupy:

- žák dokáže uplatnit osvojené preventivní způsoby rozhodování a jednání v každodenním životě
- žák umí charakterizovat havárie a antropogenní události a aktivně se v případě těchto událostí chrání
- žák zná základní pravidla dekontaminace, jodové profylaxe.

9. ročník

Obsah učiva:

- charakteristika a vznik mimořádných událostí způsobených přírodními vlivy, příklady největších mimořádných událostí tohoto charakteru (bouře a doprovodné jevy, vichřice, silné mrazy, sněhové kalamity, extrémní teplo, dlouhotrvající sucha a teplotní inverze, laviny, sesuvy půdy, a další)
- zásady chování při vzniku jednotlivých mimořádných událostí způsobených přírodními vlivy

Dílčí výstupy:

- žák uplatňuje osvojené preventivní způsoby rozhodování a jednání v každodenním životě
- žák umí charakterizovat mimořádné události způsobené přírodními vlivy
- žák dokáže adekvátně reagovat v modelových situacích mimořádných událostí.³³

4.3.2 Rozložení učiva do jednotlivých vzdělávacích oblastí

V RVP ZV je vzdělávací obsah rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Ty jsou tvořeny jedním nebo více vzdělávacími obory.

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)

³³ Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách. Metodický portál RVP. [online]. [cit. 5-10-2017] Dostupné z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/16451/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-OCHRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-A-MIMORADNYCH-UDALOSTI-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html>>

- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů tvoří očekávané výstupy a učivo. Na 1. stupni je vzdělávací obsah členěn na 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (4. – 5. ročník). 2. stupeň je 3. období (6. – 9. ročník). Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů si škola rozpracovává do jednotlivých vyučovacích předmětů.

Následující přehled zařazení učiva do jednotlivých vzdělávacích oblastí byl vytvořen na základě vlastní analýzy RVP. Bylo zjištěno, že daná problematika se objevuje v následujících předmětech.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Školy vzdělávací oblast Člověk a jeho svět rozdělují do následujících předmětů: Prvouka, Vlastivěda, Přírodověda.

Tato oblast je zaměřena na učivo týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí. Obsah oblasti je rozdělen do 5 tematických okruhů: Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas; Rozmanitost přírody; Člověk a jeho zdraví.

Cíl:

- poznávání podstaty zdraví a příčin jeho ohrožení, vznik nemocí a úrazů a jejich předcházení
- poznávání a upevňování preventivního chování, účelného rozhodování a jednání v různých situacích ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti i zdraví a bezpečnosti druhých, včetně chování při mimořádných událostech

Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas

Učivo:

- škola – riziková místa a situace
- naše vlast – armáda ČR
- ohleduplné chování k přírodě a ochrana přírody – odpovědnost lidí, ochrana a tvorba životního prostředí, likvidace odpadů, živelné a ekologické katastrofy

- rizika v přírodě – rizika spojená s ročními obdobími a sezónními činnostmi, mimořádné události způsobené přírodními vlivy a ochrana před nimi

Dílčí výstupy:

- žák stručně charakterizuje specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí, v modelové situaci prokáže schopnost účinně se bránit.

Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví

Učivo:

- první pomoc při drobných poraněních
- osobní bezpečí, krizové situace – bezpečné chování v rizikovém prostředí, označování nebezpečných látek
- přivolání pomoci v případě ohrožení – čísla tísňového volání, správný způsob volání na tísňovou linku
- mimořádné události a rizika ohrožení s nimi spojená – postup v případě ohrožení (varovný signál, evakuace, zkouška sirén), požáry (příčiny a prevence vzniku požáru, ochrana a evakuace při požáru), integrovaný záchranný systém

Dílčí výstupy:

- žák rozezná nebezpečí různého charakteru, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času, ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek, adekvátně reaguje na pokyny dospělých při mimořádných situacích, rozpozná život ohrožující zranění, ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc.

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Vzdělávací oblast Člověk a společnost navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Součástí oblasti je Dějepis a Výchova k občanství. I v této oblasti je výuka zaměřena mimo jiné na osvojení pravidel chování za běžných rizikových situací i při mimořádných událostech.

Cíl:

- uplatňování aktivního přístupu k ochraně zdraví, života a majetku při běžných, rizikových i mimořádných událostech
- poznávání otázek obrany státu

Učivo:

- pomoc lidem v nouzi
- obrana státu
- globalizace – projevy, klady i zápory, globální problémy včetně válek a terorismu, možnosti jejich řešení

Dílčí výstupy:

- žák zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu, rozumí povinností občana při zajišťování obrany státu, objasní roli ozbrojených sil ČR při zajišťování obrany státu a při řešení krizí nevojenského charakteru.

Vzdělávací oblast: Člověk a příroda

Vzdělávací oblast Člověk a příroda zahrnuje vzdělávací obory Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis.

Cíl:

- vést žáky k potřebě klást si otázky o průběhu a příčinách různých přírodních procesů, které mají vliv na ochranu zdraví, životů, životního prostředí a majetku, hledat adekvátní odpovědi
- utváření dovedností vhodně se chovat při kontaktu s objekty či situacemi potenciálně či aktuálně ohrožujícími životy, zdraví, majetek nebo životní prostředí

Fyzika

Učivo:

- jaderná energie – ochrana lidí před radioaktivním zářením

Dílčí výstupy:

- žák zhodnotí výhody a nevýhody využívání různých energetických zdrojů z hlediska vlivu na životní prostředí.

Chemie

Učivo:

- zásady bezpečné práce s chemickými látkami ve školní laboratoři i v běžném životě
- nebezpečné látky a přípravky – varovné značky a jejich význam
- mimořádné události – havárie chemických provozů, úniky nebezpečných látek
- hořlaviny – význam tříd nebezpečnosti

Dílčí výstupy:

- žák posoudí nebezpečnost dostupných látek, se kterými zatím nesmí pracovat, objasní nejefektivnější jednání v modelových příkladech havárie s únikem nebezpečných látek, aplikuje znalosti o principech hašení požárů na řešení modelových situací z praxe.

Přírodopis

Učivo:

- závažná poranění a život ohrožující stavy, epidemie
- podnebí a počasí ve vztahu k životu
- mimořádné události způsobené přírodními vlivy – příčiny vzniku mimořádných událostí, přírodní světové katastrofy, nejčastější mimořádné přírodní události v ČR (povodně, větrné bouře, sněhové kalamity, laviny, náledí) a ochrana před nimi

Dílčí výstupy:

- žák aplikuje první pomoc při poranění a jiném poškození těla, charakterizuje události způsobené výkyvy počasí a dalšími přírodními jevy, možné dopady a ochranu před nimi.

Zeměpis

Učivo:

- ochrana člověka při ohrožení zdraví a života – živelné pohromy, opatření, chování a jednání při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích

Dílčí výstupy:

- žák uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech.

Vzdělávací oblast: Člověk a zdraví

Žáci se seznamují s různými riziky, která ohrožují zdraví v běžných i mimořádných situacích. Součástí vzdělávací oblasti Člověk a zdraví jsou vzdělávací obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova.

Cíl:

- vést žáky k ochraně zdraví a životů při každodenních rizikových situacích i mimořádných událostech
- využívání osvojených postupů spojených s řešením jednotlivých mimořádných událostí

Výchova ke zdraví

Učivo:

- základy první pomoci
- vzájemná pomoc v rizikových situacích a v situacích ohrožení
- ochrana člověka za mimořádných událostí – klasifikace MU, varovný signál a jiné způsoby varování, základní úkoly ochrany obyvatelstva, evakuace, činnosti při MU, prevence vzniku mimořádné události

Dílčí výstupy:

- žák projevuje odpovědné chování v rizikových situacích silniční a železniční dopravy, aktivně předchází situacím ohrožujícím zdraví a osobní bezpečí, v případě potřeby poskytne první pomoc, uplatňuje adekvátní způsoby chování a ochrany v modelových situacích ohrožení, nebezpečí a mimořádných událostí.

Tělesná výchova

Učivo:

- přežití v přírodě, orientace, ukrytí, nouzový přístřešek, zajištění vody, potravin a tepla

- prvky sebezáchrany při tonutí a dopomoci tonoucímu

Vzdělávací oblast: Člověk a svět práce

Součástí všech tematických okruhů ve vzdělávací oblasti Člověk a svět práce je výuka první pomoci při úrazu či poranění.³⁴

4.3.3 Metody a formy práce

Metody a formy práce si učitelé volí s ohledem na charakter vyučovacího předmětu, potřeby žáků a mezipředmětové vztahy. Musí uplatňovat vhodnou motivaci, podporovat samostatnou práci žáků, odpovědnost, schopnost spolupráce a týmové práce.

Metody práce: sdělovací metoda, samostatná práce žáků, opakování, skupinová práce, vyhledávání informací, příprava referátů, kreslení a malování, prezentace prací, společné hodnocení, analýzy výsledků

Formy práce: praktická cvičení, hry a soutěže, diskuze, dramatizace, simulační metody, pokusy, nácvik požadovaného chování, tvorba nákresů variant řešení situací, výuka a poznání v terénu, projekty, spolupráce se složkami IZS – besedy, ukázky, praktický výcvik, exkurze

Názorné pomůcky, jako doplněk teoretické výuky:

- odborná literatura
- nástěnné obrazy
- interaktivní tabule, počítače, internet
- pracovní listy
- výuková videa
- dokumentární ukázky a fotografie
- exkurze³⁵

³⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha : MŠMT, 2017.

³⁵ *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách.* Metodický portál RVP. [online]. [cit. 20-10-2017] Dostupné z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/16451/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-OCHRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-A-MIMORADNYCH-UDALOSTI-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html>>

4.4 Školní vzdělávací programy

Školní vzdělávací programy musí být v souladu s RVP. ŠVP je vydáván ředitelem školy nebo školského zařízení a je jeho povinností jej zveřejnit na přístupném místě školy nebo školského zařízení.³⁶

Možnosti školního vzdělávacího programu

Učitelé:

- profilují svoji školu
- formulují vlastní představy o podobě vzdělávání ve své škole
- odbourávají duplicity v obsahu učiva
- spolupracují při mezipředmětovém vzdělávání
- posilují týmového ducha pedagogického sboru
- učí kreativitě

Skladba školního vzdělávacího programu

ŠVP má závazné části vycházející z RVP

- identifikační údaje
- charakteristika školy
- charakteristika ŠVP
- učební plán
- učební osnovy
- hodnocení žáků a autoevaluace školy

Obsah ŠVP může být rozdělen do jednotlivých předmětů nebo jiných ucelených částí.

4.5 Aktivity a preventivně výchovná činnost HZS

Vzdělávání dětí a mládeže

Opakování, utvrzování informací, systematičnost a kontrola jsou důležité pro hodnotnou přípravu a jsou součástí vzdělávacího systému. Proto se HZS ČR zaměřuje zejména na výuku tematiky „Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“ v mateřských, základních a středních školách.

³⁶ Rámcové vzdělávací programy. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Copyright © [cit. 22-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/t/rvp>>

Předškolní vzdělávání

V roce 2003 HZS ČR začal více spolupracovat s mateřskými školami. V roce 2014 bylo celkem proškoleny 221 tříd mateřských škol s 10 700 žáky. V následujícím roce v této aktivitě pokračovaly již všechny HZS krajů a podařilo se proškolit již 272 tříd mateřských škol s 12 246 žáky. V roce 2016 to bylo již 363 tříd s 15 628 žáky. Úkolem je seznamovat děti se základy bezpečného chování a odstranění bariéry mezi dětmi a záchranáři. Mateřské školy projevují o školení velký zájem.

Základní vzdělávání

Od září 2013 se začalo vyučovat podle upraveného RVZ doplněného o problematiku „Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“. Problematika je začleněna do 7 z 9 oblastí (Cizí jazyk, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce). Byly specifikovány dílčí výstupy a rozšířeno učivo.

V roce 2016 pokračovala práce mezirezortní pracovní skupiny (viz. Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030) na optimalizaci výuky problematiky bezpečnosti. Byl zpracován materiál „Zpráva o výsledcích podrobné analýzy současného stavu výuky všech bezpečnostních témat ve školách s návrhy dalšího postupu“. V rámci činnosti pracovní skupiny vznikly tyto dokumenty:

1. Tematická zpráva České školní inspekce – Vzdělávání v bezpečnostních tématech
2. Zpráva z výzkumné sondy zaměřené na stávající pojetí výchovy a vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva ve školních vzdělávacích programech vybraných škol v ČR
3. Analýza podpory výuky „bezpečnosti“ ze strany zainteresovaných rezortů.

Střední vzdělávání

MV-GŘ HZS ČR začalo v roce 2013 spolupracovat s MŠMT na revizi rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání. Pro pedagogy gymnázií byla vytvořena nová metodická pomůcka „Podklady k výuce ochrany člověka za mimořádných událostí – čtyřleté gymnaziální vzdělávání“.

Stále více škol využívá možnosti exkurzí a návštěv stanice HZS, školení a doplňkových akcí. Některé stanice nabízí i postupy prevence a sebeochrany při mimořádných událostech. HZS ČR podporuje výuku problematiky ochrany člověka

za mimořádných událostí různými projekty, besedami a přednáškami. HZS ČR provozuje několik (aktuálně čtyři) multimediálních učeben pro vzdělávání dětí i pedagogů.³⁷

Příprava stávajících učitelů

V roce 2014 se zaměřil HZS ČR v reakci na aktualizaci RVP na vzdělávání stávajících učitelů formou kurzů podle akreditovaných programů. Kurzy jsou zaměřeny především prakticky a jsou zařazeny do systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. V listopadu 2016 byl vzdělávací program Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných situací pro základní a střední vzdělávání reakreditován MŠMT (č.j.: MSMT-32514/2016-1-932). Počty absolventů těchto kurzů odpovídají skutečné poptávce učitelů.

Příprava budoucích učitelů

V říjnu 2011 schválila vláda ČR (usnesení číslo 734) materiál Začlenění tematiky „Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova“ do Studijních programů pedagogických fakult. Obsahem je vědomostní základ (studijní základ I) pro přípravu učitelů ke schopnosti správně reagovat při vzniku mimořádné události a ochránit tím sebe i žáky. Součástí materiálu jsou i vědomostní základy (Studijní základ II., Studijní základ III) pro přípravu budoucích učitelů, kteří budou danou problematiku vyučovat. V roce 2014 se zvýšila i spolupráce na plnění usnesení vlády ČR č. 734/2011 k začlenění tematik „Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova“ do studijních programů pedagogických fakult.³⁸

³⁷ *Úspěchy Hasičského záchranného sboru na poli výchovy a vzdělávání* [online]. Praha : Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2016, 24. 2. 2016 [cit. 22-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/uspechy-hasicskeho-zachranneho-sboru-na-poli-vychovy-a-vzdelavani.aspx>>

³⁸ *Úspěchy Hasičského záchranného sboru na poli výchovy a vzdělávání* [online]. Praha : Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2016, 24. 2. 2016 [cit. 23-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/uspechy-hasicskeho-zachranneho-sboru-na-poli-vychovy-a-vzdelavani.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>>

Mimoškolní aktivity

HZS ČR podporuje výchovu a vzdělávání obyvatelstva mnoha programy a aktivitami:

- program „Záchranný kruh“
- program „Hasík CZ“
- celostátní literární soutěž v rámci projektu „Dávají za nás ruku do ohně“
- celostátní soutěž „Tuta Via Vitae, aneb bezpečná cesta životem pro občana EU“
- pohybově-vědomostní soutěže.³⁹
- soutěž „Mladý záchranář v akci“ a „Mladý záchranář – dokaž že umíš“
- Dny otevřených dveří na požárních stanicích

Preventivně výchovná činnost HZS Jihočeského kraje

Preventivně výchovná činnost je zaměřena na informování obyvatelstva o rizicích a vzniku mimořádných událostí, o způsobech sebeochrany a vzájemné pomoci, na zvýšení znalostí o preventivních ochranných opatřeních, na správnou komunikaci na linkách tísňového volání apod. Snahou je co nejefektivněji informovat občany všech věkových skupin. HZS Jihočeského kraje spolupracuje s vybranými institucemi, orgány státní správy a samosprávy a společenskými organizacemi, využívá vypisované granty.

Mezi aktivity HZS Jihočeského kraje patří např. soutěž „Mladý záchranář“, výtvarné a literární soutěže, projekt „Pár minut s hasičem“, partnerství s Asociací Záchranný kruh, vzdělávací kurzy pro učitele mateřských, základních a středních škol, spolupráce s vysokými školami, příprava seniorů, vydávání tiskovin, dny otevřených dveří, exkurze.⁴⁰

³⁹ RYBA, Drahoslav. *Zpráva o činnosti Hasičského záchranného sboru České republiky v oblasti preventivně výchovné činnosti za rok 2016*. Praha : Postsignum Qualified C..., 2017.

⁴⁰ *Preventivně výchovná činnost hasičského záchranného sboru Jihočeského kraje* [online]. Praha : Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2018 [cit. 12-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/hzs-jihoceskeho-kraje-menu-ochrana-obyvatelstva-preventivne-vychovna-cinnost-preventivne-vychovna-cinnost.aspx>>

5 Vlastní šetření

Pro samotný výzkum bylo navštíveno 7 základních škol na území okresu Písek. V rámci vlastního šetření byly vedeny rozhovory s řediteli 5 škol (Příloha č. I) a rozdáno 50 dotazníků pro učitele 1. a 2. stupně základní školy (Příloha č. II). Dotazník vyplnilo 33 učitelů, což je 66% návratnost. Na dvou základních školách ředitelé odmítli rozhovor s tím, že jim má být zaslán elektronicky spolu s dotazníky, již se neozvali.

5.1 Analýza rozhovorů

Otázka č. 1: Je Váš školní vzdělávací program veřejně dostupný na internetových stránkách školy?

Respondent 1 odpověděl: „Ne.“

Respondent 2 odpověděl: „Ano, i na chodbě školy.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano.“

Respondent 4 odpověděl: „Momentálně ne.“

Respondent 5 odpověděl: „Ano máme.“

Veřejnost může nahlédnout do ŠVP na internetových stránkách 3 základních škol. Pouze dvě školy svůj ŠVP zveřejněný nemají.

Otázka č. 2: V jakých vyučovacích předmětech má vaše škola ve svém ŠVP zařazenou problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí?

Respondent 1 odpověděl: „Částečně integrováno do obsahu vyučovacích předmětů, ale především realizováno formou projektového dne pro jednotlivé ročníky.“

Respondent 2 odpověděl: „Je to průřezové téma, tudíž se vyskytuje prakticky ve všech předmětech, dalo by se říci, že i ve výtvarné výchově.“

Respondent 3 odpověděl: „V prvouce, přírodovědě a občanské výchově.“

Respondent 4 odpověděl: „Tělesná výchova, praktické činnosti, občanská výchova.“

Respondent 5 odpověděl: „Řešeno v rámci projektového dne.“

Z odpovědí vyplývá, že na některých základních školách je problematika zařazena jako průřezové téma do více předmětů, jinde je řešena pouze formou projektového dne.

Otázka č. 3: Využili jste při tvorbě či úpravách ŠVP materiál MŠMT Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách?

Respondent 1 odpověděl: „Kolegové byli s materiálem seznámeni.“

Respondent 2 odpověděl: „Ne zcela, pouze něco.“

Respondent 3 odpověděl: „Ne.“

Respondent 4 odpověděl: „Ano.“

Respondent 5 odpověděl: „Ano využili.“

Z odpovědí vyplynulo, že všechny školy kromě jedné, při úpravách ŠVP využily výše jmenované podklady k výuce, třebaže jen částečně. Paradoxem je, že někteří ředitelé přesto, že využili podklady MŠMT, odpověděli v otázce č. 2, že je problematika OČMU řešena pouze formou projektového dne.

Otázka č. 4: Doplnujete výuku např. přednáškami a ukázkami práce IZS? Spolupracuje škola se složkami IZS?

Respondent 1 odpověděl: „Ano. Naše škola spolupracuje se složkami IZS.“

Respondent 2 odpověděl: „Ano. 1x ročně, to platí i pro mateřskou školu.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano.“

Respondent 4 odpověděl: „Ano. Pravidelně spolupracujeme a tato spolupráce je využívána více než zaměření na OČMU v hodinách.“

Respondent 5 odpověděl: „Ano, při projektovém dnu.“

Na všech školách probíhá pravidelná spolupráce se složkami IZS.

Otázka č. 5: Měla by podle Vás výuka probíhat z větší části praktickými činnostmi na úkor teorie?

Respondent 1 odpověděl: „Tak jak realizujeme, je dostatečné.“

Respondent 2 odpověděl: „Ano, ale na úkor času je to nemožné. RVP nedává takovou časovou dotaci.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano.“

Respondent 4 odpověděl: „Rozhodně ano.“

Respondent 5 odpověděl: „Ano. Proto realizujeme projektové dny.“

V této otázce se respondenti shodli, že by měla výuka probíhat z větší části praktickými činnostmi.

Otázka č. 6: Máte k dispozici nějaké praktické pomůcky k výuce (např. ochranné masky, pomůcky první pomoci)? Považujete materiálně-technické vybavení za dostačující?

Respondent 1 odpověděl: „K dispozici máme pouze figurínu pro nácvik resuscitace. Vždy lze něco dalšího přikoupit.“

Respondent 2 odpověděl: „Ano. Figuríny a pouze předrevoluční masky, neboť nové jsou moc drahé. Vybavení není zcela dostačující.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano nějaké praktické pomůcky k dispozici máme. Vybavení za dostačující nepovažuji.“

Respondent 4 odpověděl: „Ano, například obvazový materiál a andulu. Vybavení je dostačující.“

Respondent 5 odpověděl: „Škola využívá figurínu. Nevím, co jiného by bylo potřeba.“

Z odpovědí vyplývá, že školy mají k dispozici převážně pouze figurínu pro nácvik resuscitace. Respondenti přiznávají, že vybavení škol praktickými pomůckami není dostatečné.

Otázka č. 7: V upravených RVP platných od 1. 9. 2013 bylo z učiva v předmětu výchova ke zdraví vyškrtáno téma terorismus. Máte toto téma zařazeno v ŠVP? Připravujete žáky na možnost teroristického útoku?

Respondent 1 odpověděl: „V 9. ročníku v rámci projektového dne jsou žáci seznamováni s možností teroristického útoku a poučováni o chování během něj.“

Respondent 2 odpověděl: „Terorismus je teoreticky probírán v dějepisu, občance. Extra školení neprobíhají.“

Respondent 3 odpověděl: „Žáky nepřipravujeme na možnost teroristického útoku.“

Respondent 4 odpověděl: „Žáky nepřipravujeme. To bychom je mohli připravovat už na všechno. Třeba i na to, že je někdo píchne na ulici nožem.“

Respondent 5 odpověděl: „Ano, terorismus máme zařazen v občanské výchově v 7. ročníku.“

Na dvou z vybraných škol není téma terorismu do výuky zařazeno ani jinak řešeno. Na jedné škole je řešeno formou projektového dne a na zbývajících školách je vyučováno v předmětech občanská výchova a dějepis.

Otázka č. 8: Zúčastnili se učitelé školy některých vzdělávacích kurzů na téma OČMU? Jak často jsou proškolení?

Respondent 1 odpověděl: „Sám jsem se zúčastnil kurzu Nebezpečný útočník ve škole, na další případná školení si nepamatuji.“

Respondent 2 odpověděl: „Ne, nejsou proškolení.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano učitelé se zúčastňují kurzů. Proškolení jsou nepravidelně s výjimkou první pomoci.“

Respondent 4 odpověděl: „Rozhodně ne. Slyšel jsem o nacvičování chování při teroristickém útoku a neumím si představit, jak by takové školení probíhalo.“

Respondent 5 odpověděl: „Všichni vyučující se zúčastnili školení AMOK, které bylo zaměřeno na činnost při hypotetickém útoku aktivního střelce ve školském zařízení. Součástí byly i prvky poskytnutí první pomoci.“

Učitelé na vybraných základních školách jsou k vyučování tematiky OČMU velmi málo proškolení, paradoxně k tomu co je uvedeno v kapitole 4.5. Ale je to pouze malý vzorek a lze jen doufat, že v jiných okresech je situace o poznání lepší.

Otázka č. 9: Můžete zhodnotit odbornou připravenost učitelů pro výuku OČMU?

Respondent 1 odpověděl: „Odborná připravenost učitelů odpovídá potřebě základní školy.“

Respondent 2 odpověděl: „Dostačující. Většina učitelů učila už v době, kdy existoval předmět branná výchova, nebo byli v tu dobu sami žáky, takže to zažili.“

Respondent 3 odpověděl: „Nemůžu hodnotit.“

Respondent 4 odpověděl: „Odbornou připravenost hodnotím jako dobrou.“

Respondent 5 odpověděl: „Považuji ji za dostačující.“

Z odpovědí vyplývá, že odbornou připravenost vyučujících považují ředitelé škol za dostačující.

Otázka č. 10: Považujete výuku OČMU za důležitou?

Respondent 1 odpověděl: „Ano.“

Respondent 2 odpověděl: „Některé prvky na sto procent, některé by bylo vhodné posunout do pozadí, aby byl prostor pro aktuální témata. Výuku tématu považuji za poměrně důležitou.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano.“

Respondent 4 odpověděl: „Ne, nepovažuji.“

Respondent 5 odpověděl: „Ano, považuji ji za důležitou.“

Pouze jeden respondent uvedl, že výuku OČMU za důležitou nepovažuje. Pro ostatní je výuka této tematiky důležitá.

Otázka č. 11: Kolikrát během školního roku máte na škole vyhlášen poplach s evakuací školy? Bývá plánovaný nebo i neplánovaný?

Respondent 1 odpověděl: „1x ročně, plánovaný.“

Respondent 2 odpověděl: „Poplach vyhláší 1x ročně a neplánovaně. Plánovaný nemá smysl. Dříve, před proškolením, trvala evakuace 15 minut. Nyní žáci už zvládají být venku nastoupeni za 4 minuty. Požadovaný čas je 3 minuty.“

Respondent 3 odpověděl: „1x ročně a plánovaný.“

Respondent 4 odpověděl: „Plánovaný, 1x ročně.“

Respondent 5 odpověděl: „1x ročně, plánovaný.“

Většina škol vyhláší cvičný poplach s evakuací 1x ročně plánovaně tzn. učitelé jsou předem informováni. Pouze na jedné škole probíhá poplach neplánovaný, který vede k efektivní připravenosti žáků i vyučujících v případě nebezpečí.

Otázka č. 12: Domníváte se, že na současné výuce OČMU je nutné něco změnit? Pomohlo by posílení hodinové dotace předmětů, ve kterých se OČMU vyučuje, nebo by bylo vhodnější zavedení samostatného předmětu?

Respondent 1 odpověděl: „Nedovedu si představit na úkor hodinové dotace kterého předmětu bychom posílili hodinovou dotaci nebo zavedli nový předmět. Nebo cesta přidání žákům dalších hodin ve škole? To nevidím jako vhodné.“

Respondent 2 odpověděl: „Bylo by vhodné přidat více praktických činností. Teorie bez praxe je k ničemu. Preferuji posílit hodinovou dotaci například ve výchově ke zdraví.“

Respondent 3 odpověděl: „Ano do výuky bych zařadila více praxe ve spolupráci s odborníky. Nejsem pro zavedení samostatného předmětu, spíše pro větší počet projektových dnů.“

Respondent 4 odpověděl: „Nejsem pro žádné změny a vůbec ne pro zavedení samostatného předmětu.“

Respondent 5 odpověděl: „Nemám od učitelů podněty, že by bylo ve výuce potřeba nějakých změn.“

Žádný respondent není pro možnost zavedení samostatného předmětu. Pouze jeden respondent je pro posílení hodinové dotace a zařazení více praxe, k čemuž se přiklání i další respondent. Ostatní se domnívají, že není nutné něco měnit.

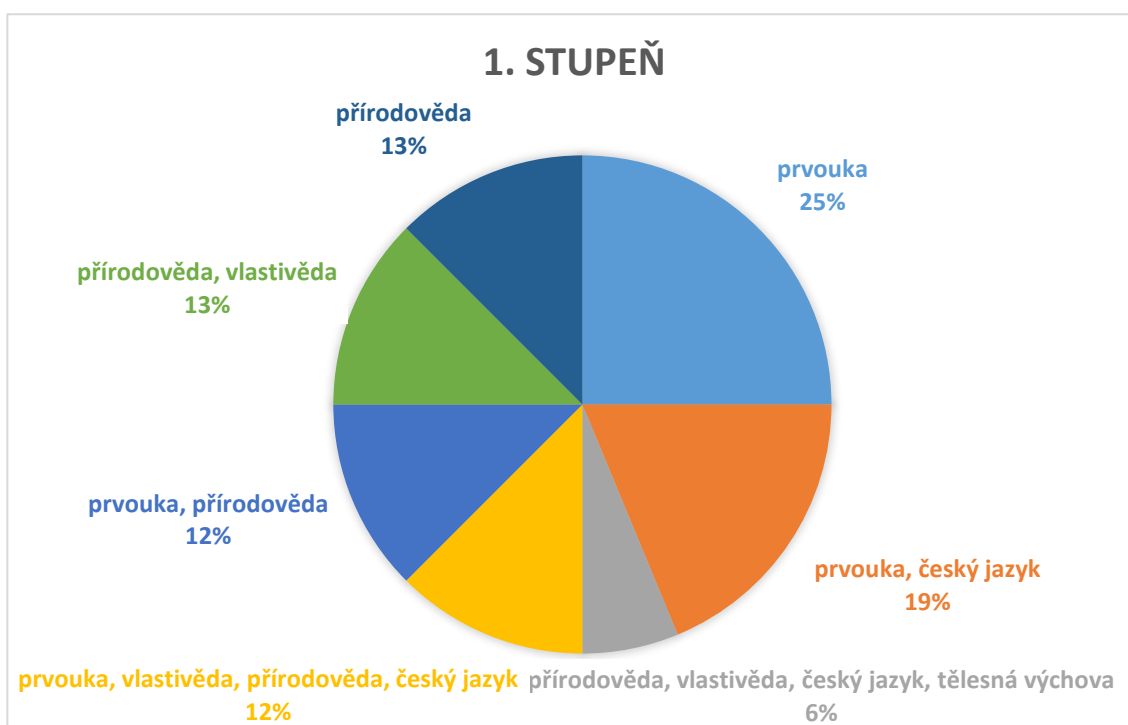
Ředitelé nebyli rozhovorům na dané téma příliš vstřícní, nepovažují danou problematiku za stěžejní a nepřikládají jí velký význam. Výjimkou byl pan ředitel ZŠ Mírotice, který vedl rozhovor erudovaně a za to mu patří poděkování.

5.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Výzkumný soubor tvoří 33 učitelů z pěti základních škol v Písku a okolí. Dotazníkové šetření vyjadřuje názory a postoje učitelů na výuku ochrany člověka za mimořádných událostí v jednotlivých předmětech a na případné zavedení samostatného předmětu.

Otázka č. 1: V jakých předmětech a jaká témata týkající se mimořádných událostí vyučujete?

Graf 1: Zařazení výuky OČMU do předmětů na 1. stupni ⁴¹

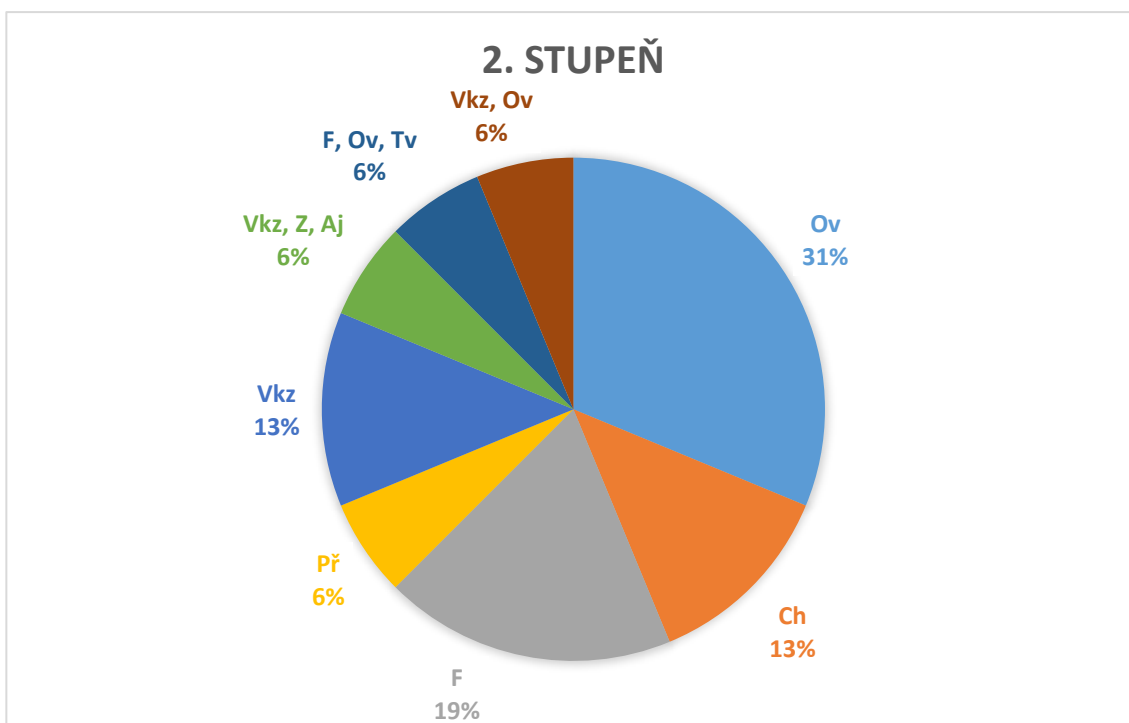

Z grafu vyplývá, že problematika ochrany člověka za mimořádných událostí je vyučována na 1. stupni v předmětech: prvouka (Prv), přírodověda (Přv), vlastivěda (Vl), český jazyk (Čj), tělesná výchova (Tv).

Respondenti uvedli jednotlivá témata: cesta do školy, dopravní nehody, ochrana životního prostředí, napadení, první pomoc, zdraví, úrazy, evakuace osob, evakuační zavazadlo, hasiči, plavání – prvky sebezáchrany a dopomoci tonoucímu, povodeň, požár, únik chemických látek, přivolání pomoci, integrovaný záchranný systém.

⁴¹ Vlastní výzkum

Graf 2: Zařazení výuky OČMU do předmětů na 2. stupni ⁴²

Z grafu vyplývá, že problematika ochrany člověka za mimořádných událostí je vyučována na 2. stupni v předmětech: občanská výchova (Ov), chemie (Ch), fyzika (F), přírodopis (Př), výchova ke zdraví (Vkz), anglický jazyk (Aj), zeměpis (Z), tělesná výchova (Tv), pracovní činnosti (Pč).

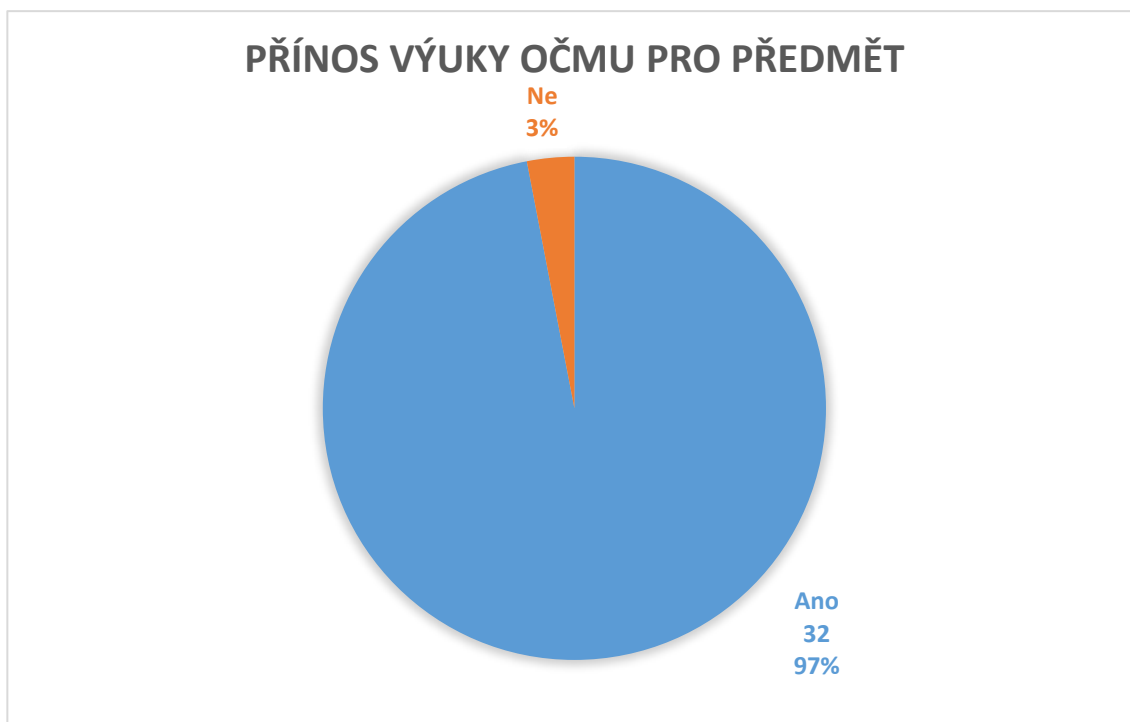
Respondenti uvedli jednotlivá témata: požární ochrana, povodeň, první pomoc, pumový útok, živelní pohromy, únik nebezpečných látek, nehody, terorismus, integrovaný záchranný systém, plyny, jaderná energetika, jaderné elektrárny, jaderné havárie, radioaktivita, termochemie, skladování hořlavých látek (bezpečnost, správná likvidace), ochrana obyvatelstva při haváriích, ekologické katastrofy, státy světa (přírodní podmínky), zemětřesení.

Přesto, že někteří ředitelé uváděli, že řeší výuku OČMU pouze v rámci projektových dnů, učitelé i z těchto škol uvedli vyučovací předměty, ve kterých se problematikou zabývají.

⁴² Vlastní výzkum

Otázka č. 2: Je zařazení mezipředmětové výuky OČMU do Vašeho předmětu přínosem pro tento předmět?

Graf 3: Přínos výuky OČMU pro předmět ⁴³

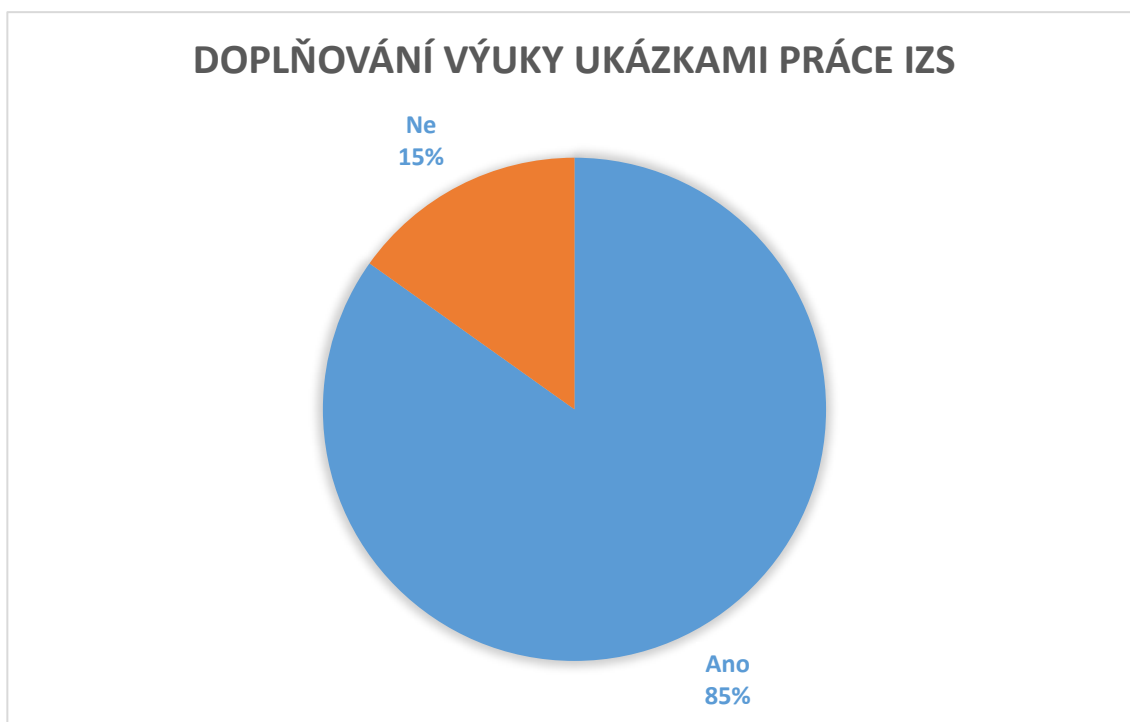

Pouze 3% respondentů odpověděla, že zařazení mezipředmětové výuky OČMU do jejich předmětu není přínosem. Ostatní odpověděli kladně.

⁴³ Vlastní výzkum

**Otázka č. 3: Doplnujete výuku například přednáškami a ukázkami práce IZS?
Spolupracuje škola se složkami IZS?**

Graf 4: Doplnování výuky ukázkami práce IZS⁴⁴

Výuku doplňuje přednáškami a ukázkami práce IZS 85% respondentů, pouze 15% ne. Na otázku spolupráce školy se složkami IZS odpovědělo všech 33 respondentů kladně.

Respondenti uvedli konkrétní příklady spolupráce: den ochrany člověka za mimořádných událostí, besedy s Policií ČR, záchranáři, hasiči, ukázka práce psovodů, hasičská soutěž, branný den s ukázkami práce hasičů a záchranářů, projektový den „Mimořádné události – ochrana obyvatelstva“, ukázky techniky (hasiči, profesionální vojáci), výukové dopoledne s Armádou ČR, sbor dobrovolných hasičů, Český červený kříž – nácvik první pomoci, exkurze u hasičů.

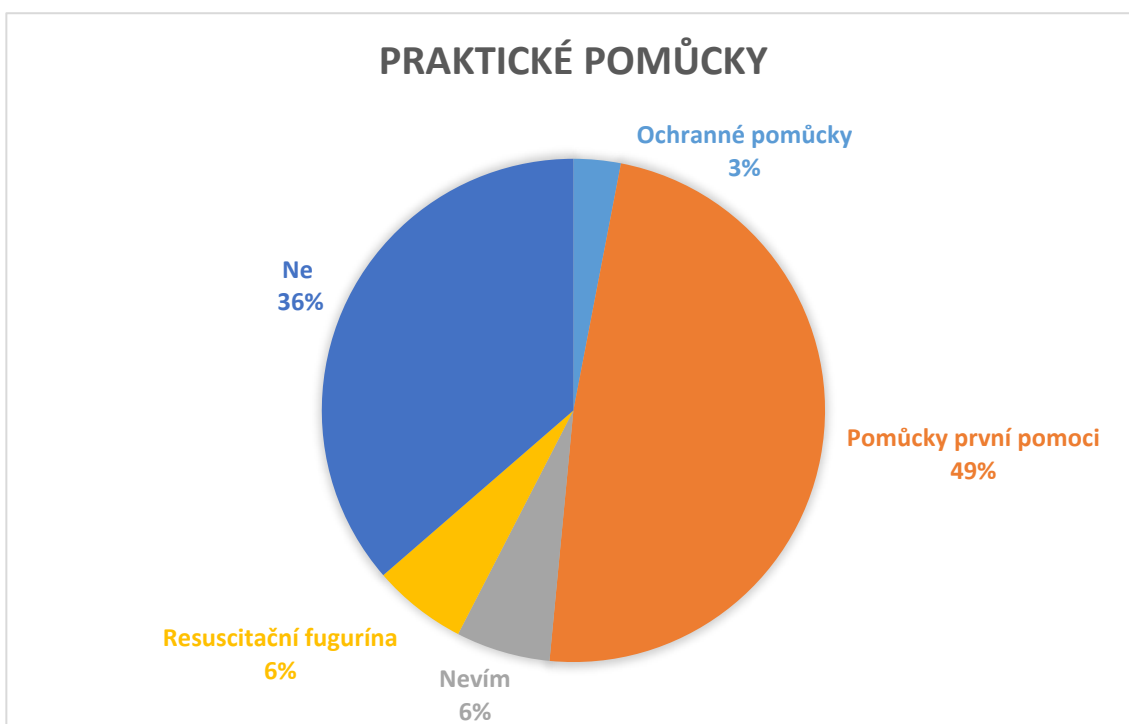
⁴⁴ Vlastní výzkum

Otázka č. 4: Měla by podle Vás výuka probíhat z větší části praktickými činnostmi na úkor teorie?

30 respondentů preferuje praktické činnosti ve výuce, 1 respondent teorii a 2 respondenti odpověděli nevim.

Otázka č. 5: Máte k dispozici nějaké praktické pomůcky k výuce (např. ochranné masky, pomůcky první pomoci)?

Graf 5: Praktické pomůcky ⁴⁵

Velký počet respondentů odpověděl, že nemá k dispozici žádné praktické pomůcky k výuce. Tento výsledek je zavádějící, neboť u učitelů stejné základní školy se odpovědi lišily. Z toho vyplývá, že záleží na aktivitě a přístupu každého z učitelů. Pokud jsou na školách k dispozici pouze pomůcky první pomoci, které jsou často dle respondentů zastaralé, není vybavenost škol dostačující.

Otázka č. 6: Považujete výuku OČMU za důležitou?

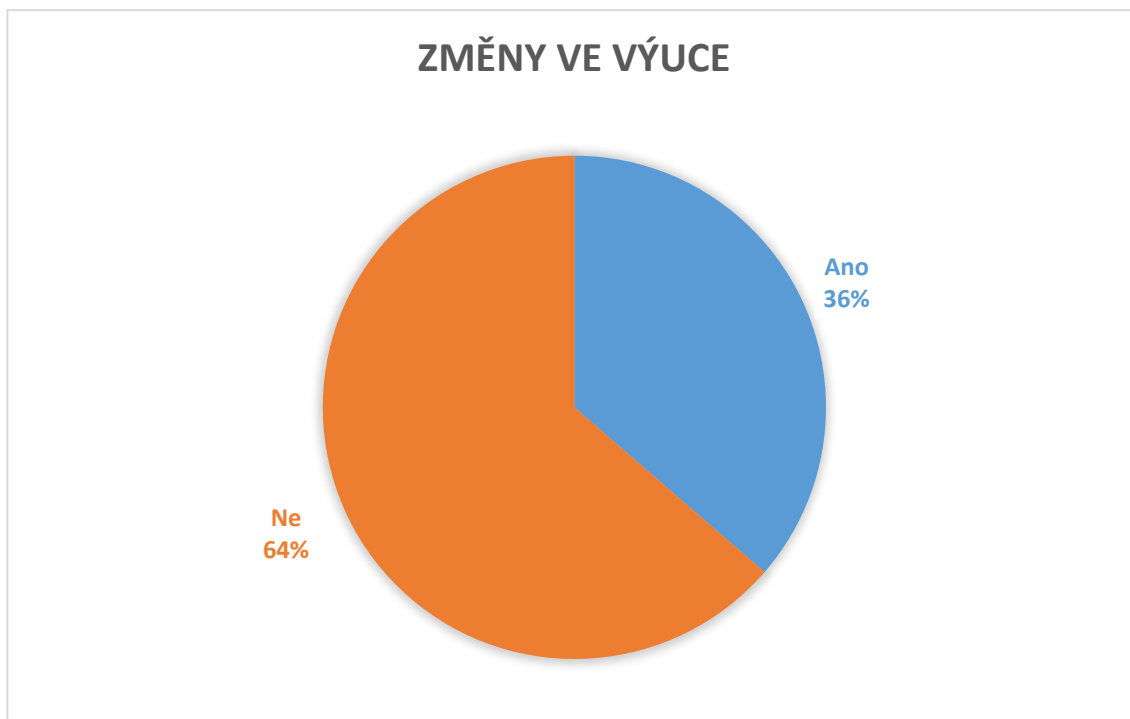
Všech 100% respondentů považuje výuku OČMU za důležitou.

⁴⁵ Vlastní výzkum

Otázka č. 7: Domníváte se, že na současné výuce OČMU je nutné něco změnit?

Pokud ano, co?

Graf 6: Změny ve výuce ⁴⁶

Na současné výuce by nic neměnilo 64% respondentů. A 36% respondentů se domnívá, že je potřeba něco změnit.

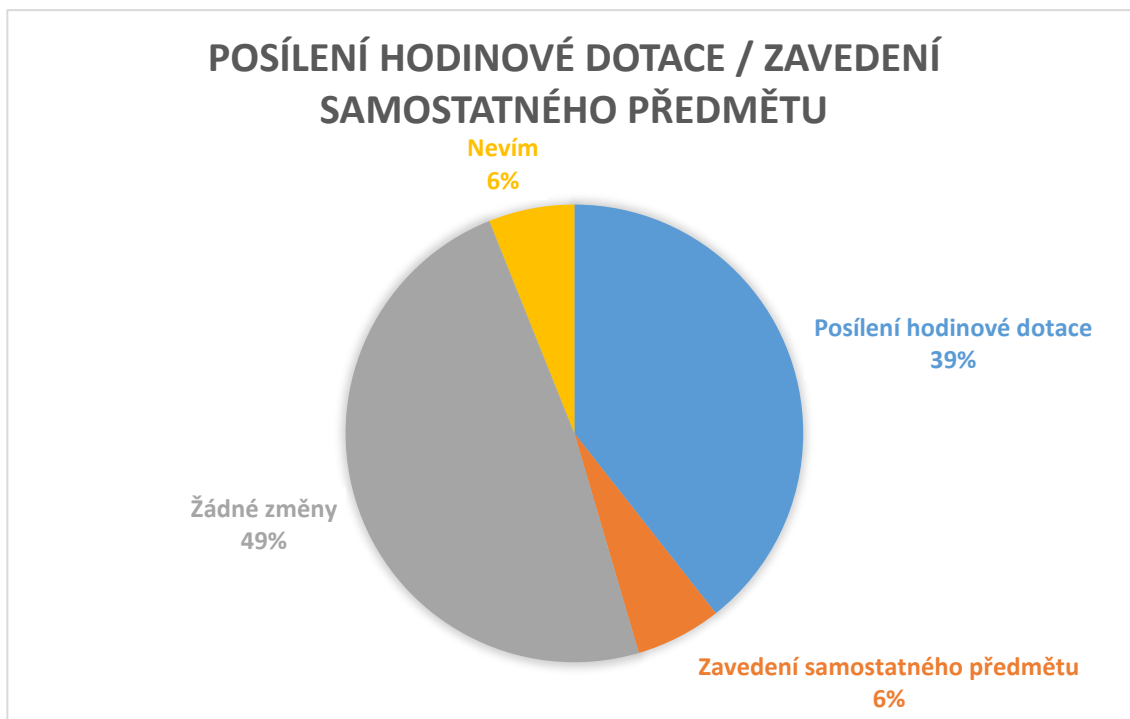
Učitelé 1. stupně by uvítali větší podporu škol, více studijních materiálů a více praxe formou zážitků.

Učitelé 2. stupně navrhnou větší systematičnost ve výuce, ucelenou koncepci a zařazení aktuálních témat. Dále by uvítali pravidelnost akcí, více profesionálů, zařazení výuky typografie, přežití, improvizace, návštěvu krytu, který slouží k ochraně obyvatelstva, seznámení s jeho vybavením, aktuálnější výukové materiály a praktické ukázky nasazování plynové masky.

⁴⁶ Vlastní výzkum

Otázka č. 8: Jaké změny byste preferovali? Posílení hodinové dotace předmětů, ve kterých se OČMU vyučuje? Nebo raději zavedení samostatného předmětu?

Graf 7: Posílení hodinové dotace / zavedení samostatného předmětu ⁴⁷

Z grafu vyplývá, že 49% respondentů nechce žádné změny a současnou situaci hodnotí jako dostačující. Posílení hodinové dotace by preferovalo 39% respondentů. Pouze 6% respondentů je pro zavedení samostatného předmětu, ve kterém by se vyučovala problematika ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí, ochrana zdraví, obrana státu a vlastenectví. 6% respondentů uvedlo, že neví.

⁴⁷ Vlastní výzkum

6 Diskuze

Tato kapitola se zaměřuje na zjištěné skutečnosti a zhodnocení dosažených cílů bakalářské práce. Prvním cílem bylo zhodnocení realizace výuky témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. Dílčím cílem byla charakteristika začlenění témat OČBRMU do RVP a následně do ŠVP. Cílů bylo dosaženo pomocí řízeného strukturovaného rozhovoru s řediteli základních škol a dotazníkovým šetřením s vyučujícími.

Z výzkumu vyplynulo, že na všech školách probíhá pravidelná spolupráce se složkami IZS a to například formou projektových dnů. Většina respondentů uvedla, že by měla výuka probíhat z větší části praktickými činnostmi na úkor teorie. Současně někteří uvádí, že jejich škola nemá dostatečné materiálně technické vybavení. Jiní bohužel považují vybavení resuscitační figurínou a obvazovým materiálem za dostačující a neví, co dalšího by bylo potřeba. U učitelů je výsledek na tuto otázku zavádějící, neboť na stejné základní škole se odpovědi lišily. Z toho lze soudit, že záleží na aktivitě a přístupu každého učitele. S výjimkou jednoho respondenta všichni považují výuku OČMU za důležitou. Učitelé na vybraných základních školách jsou k vyučování problematiky velmi málo proškolení, i přesto ředitelé hodnotí odbornou připravenost učitelů jako dobrou a dostačující. Kde získali učitelé odbornou připravenost, když nejsou proškolení a tato tematika nebyla na pedagogických fakultách vyučována? Lze předpokládat, že se situace v budoucnu zlepší, neboť v roce 2011 schválila vláda ČR materiál Začlenění tematiky „Ochrany člověka za MU, péči o zdraví a dopravní výchovu“ do Studijních programů pedagogických fakult.

Problematika OČBRMU je podle ředitelů začleňována jako průřezové téma do více předmětů, jinde je řešena pouze formou projektového dne. Dotazovaní učitelé vyučují problematiku OČMU v následujících předmětech: Prv, Přv, VI, Ov, Ch, F, Př, Vkz, Z a okrajově Čj, Aj, Tv a Pč. V upravených RVP platných od 1. 9. 2013 bylo z učiva v předmětu výchova ke zdraví vyškrtnuto téma terorismus, otázkou bylo zařazení tématu v ŠVP a připravování žáků na možnost teroristického útoku. Na některých školách je toto téma probíráno v občanské výchově a dějepisu, na jiné v rámci projektového dne v 9. ročníku a na dvou školách žáci na možnost teroristického útoku připravování nejsou. Na otázku, zda je nutné na současné výuce něco změnit, posílit hodinovou dotaci předmětu nebo zavést samostatný předmět bylo odpovídáno převážně záporně. Žádný z ředitelů není pro možnost zavedení samostatného předmětu. Pouze jeden je pro posílení

hodinové dotace a zařazení více praxe. Z dotazníkového šetření vyplývá, že učitelé 1. stupně by uvítali větší podporu škol, více studijních materiálů a více praxe formou zážitků. Na 2. stupni učitelé navrhují větší systematičnost ve výuce, ucelenou koncepci a zařazení aktuálních témat. 49% učitelů nechce žádné změny a situaci hodnotí jako dostačující, posílení hodinové dotace preferuje 39% učitelů a pouze 6% učitelů je pro zavedení samostatného předmětu. 6% respondentů neví, jak na otázku odpovědět.

Poslanec Bohuslav Chalupa (ANO) by byl pro návrat uceleného povinného předmětu pod názvem „Příprava obyvatel na krizové situace“. Každý by měl být připraven na krizové situace, které nemusí být jen válečné, mohou to být i živelní pohromy, havárie průmyslových zařízení, epidemie apod.. (zprávy iDnes.cz, 6. 3. 2016) Ministryně obrany v demisi Karla Šlechtová chce během nejbližších let obohatit osnovy základních a středních škol plnohodnotným předmětem na způsob branné výchovy. Ředitelé základních a středních škol, které iDnes.cz oslovil, se ale k nápadu staví odmítavě. Důvodem je vytíženost žáků. (iDnes.cz, 13. 2. 2018) Na stránkách proběhlo i veřejné hlasování na otázku „Měla by se do škol v modifikované verzi vrátit branná výchova?“. 19. 2. 2018 byla anketa uzavřena s poměrně vyrovnaným výsledkem. Pro NE hlasovalo 5 818 a pro ANO 5 206 čtenářů.

Závěr

V případě mimořádné události nebude nikdo ponechán svému osudu. Naši bezpečnost zajišťují profesionálové, kteří jsou připraveni kdykoli zasáhnout. Neznamená to ale, že každý jednatel není zodpovědný postarat se v případě mimořádné události sám o sebe a pomoci ostatním podle svých možností a schopností.

Škola je nejvhodnější místo k osvojení a zažití nezbytných znalostí a dovedností. O tom, jak se zachovat při vzniku mimořádné události, se učí žáci od první do deváté třídy základní školy téměř ve všech předmětech. Obecně je u všech stupňů vzdělávání problematika ochrany člověka za mimořádných událostí a krizových situací v rámcových vzdělávacích programech pojata průřezově, a to prostřednictvím několika vzdělávacích oblastí a oborů. Výuka však musí být koordinována, aby bylo možné docílit nejen odpovídající úrovně výsledku vzdělávání, ale byla možná i evaluace. Toho může být docíleno například zavedením samostatného předmětu obsahujícího komplexně problematiku bezpečnosti (dopravní výchova, první pomoc, obrana vlasti, výchova k vlastenectví, ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí či krizových situací). Ministerstvo obrany chystá nový zákon, součástí kterého je opětovné zavedení branné výchovy jako samostatného vzdělávacího předmětu.

Je těžké posoudit, zda zařadit samostatný předmět, a pokud ano, navrhnout v jakém ročníku a místo jakého předmětu by bylo vhodné ho zařadit. Každá škola má podle svého ŠVP jiné rozdělení předmětů, na některé škole ani není předmět výchova ke zdraví. Na 1. stupni by měla výuka tématu OČMU probíhat průřezově. Pokud by došlo k znovuzavedení samostatného předmětu na 2. stupni, bylo by možné využít disponibilních hodin, kterých má ZŠ k dispozici pro celý druhý stupeň osmnáct. Záleží na každé škole, jak jich využije a který předmět posílí. V případě, že by byl zaveden samostatný předmět, mělo by MŠMT závazně určit, v jakém ročníku bude vyučován. Nebylo by vhodné, aby si toto určovaly samy školy, neboť z důvodu stěhování, by některé děti mohly o výuku přijít.

Zárukou kvalitní výuky OČBRMU ve všech typech škol je kvalitní příprava učitelů, kteří tuto problematiku vyučují. Čím bude všeobecná informovanost větší, tím menší budou následky mimořádných událostí.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje:

- 1) BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha : Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4195-6.
- 2) BEČVÁŘOVÁ, Ivana a Irina Alexandrovna SOLOSHYCH. *Metodologie environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. ISBN 978-80-87472-45-3.
- 3) BENEŠ, Pavel. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: havárie s únikem nebezpečných látek : radiační havárie : pro chemii a fyziku na ZŠ*. Praha : Fortuna, 2002. ISBN 80-7168-818-5.
- 4) *Co dělat-- , aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*. Vyd. 2. Praha : Centrum pro bezpečný stát, 2008. ISBN 978-80-260-1048-7.
- 5) *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. Praha : Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2013.
- 6) MARTÍNEK, Bohumír. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. Vyd. 2., opr. a rozš. Praha : Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6.
- 7) Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, Institut ochrany obyvatelstva. *Soubor přednášek a prezentací pro školení starostů k úloze obcí v oblasti krizového řízení a ochrany obyvatelstva*. 2. Pracovní verze. Lázně Bohdaneč, 2003.
- 8) LINHART, Petr. *Ochrana člověka za mimořádných situací: příručka pro učitele základních a středních škol*. Praha : Tech-market, 1999. ISBN 80-86114-25-2.
- 9) PANOCHA, Václav. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice: skripta určená studentům sociálně-právních akademií a ostatních středních škol s předměty obdobného zaměření*. Praha : Armex, 1997. ISBN 80-902283-0-5.
- 10) POKORNÝ, Jiří. *Lékařská první pomoc*. Praha : Galén, 2003. ISBN 80-7262-214-5.

- 11) PLUCKOVÁ, Irena, Dušan VIČAR, Tomáš MILÉŘ, Petr SLÁDEK, Ivo SVOBODA, Kateřina ŠMEJKALOVÁ a Jiří ŠIBOR. *Jak se zachovat, když...: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletého gymnázia vztahující se k osvojování účelného chování při mimořádných událostech a při ohrožení v každodenních rizikových situacích*. 2. aktualizované vydání. Brno : Nová škola, 2017-. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-887-9.
- 12) PROCHÁZKOVÁ, Dana. *Bezpečnost a krizové řízení*. Praha : Police history, 2006. ISBN 80-86477-35-5.
- 13) *Pro případ ohrožení: příručka pro obyvatele*. Praha : Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2001.
- 14) REMEŠ, Roman a Silvia TRNOVSKÁ. *Praktická příručka přednemocniční urgentní medicíny*. Praha : Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4530-5.
- 15) RYBA, Drahošlav. *Zpráva o činnosti Hasičského záchranného sboru České republiky v oblasti preventivně výchovné činnosti za rok 2016*. Praha : Postsignum Qualified C..., 2017.
- 16) VYMĚTAL, Štěpán. *Krizová komunikace a komunikace rizika*. Praha : Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2510-9.

Elektronické zdroje:

- 1) *Jak správně nahlásit mimořádnou událost? (1)*. Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje [online]. Copyright © 2001 [cit. 07-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.firebrno.cz/vase-cesty-k-bezpeci/hlaseni-mimoradne-udalosti>>
- 2) *Ochrana obyvatelstva v České republice*. Hasičský záchranný sbor České republiky. [online]. Copyright © 2018 Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 07-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-v-ceske-republice.aspx>>
- 3) *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách*. Metodický portál RVP. [online]. [cit. 5-10-2017] Dostupné z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/16451/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-OCRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-A-MIMORADNYCH-UDALOSTI-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html/>>

- 4) *Podpora výuky ze strany Hasičského záchranného sboru ČR*. Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. Copyright © 2018 Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 29-01-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/podpora-vyuky-ze-strany-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>>
- 5) *Preventivně výchovná činnost hasičského záchranného sboru Jihočeského kraje* [online]. Praha : Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2018 [cit. 12-02-2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/hzs-jihoceskeho-kraje-menu-ochrana-obyvatelstva-preventivne-vychovna-cinnost-preventivne-vychovna-cinnost.aspx>>
- 6) *Rámcové vzdělávací programy*. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Copyright © [cit. 18-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/t/rvp>>
- 7) *Úspěchy Hasičského záchranného sboru na poli výchovy a vzdělávání* [online]. Praha : Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2016, 24. 2. 2016 [cit. 22-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/uspechy-hasicskeho-zachranneho-sboru-na-poli-vychovy-a-vzdelavani.aspx>>
- 8) *Úspěchy Hasičského záchranného sboru na poli výchovy a vzdělávání* [online]. Praha : Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2016, 24. 2. 2016 [cit. 23-10-2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/uspechy-hasicskeho-zachranneho-sboru-na-poli-vychovy-a-vzdelavani.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>>

Legislativní dokumenty:

- 1) ČESKO. Zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. *In sbírka zákonů*, Česká republika. 2000. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-239>>

Seznam příloh

Příloha I: Seznam otázek pro rozhovor s řediteli škol

Příloha II: Dotazník pro učitele škol

Seznam zkratk

AJ – anglický jazyk

ČJ – český jazyk

F – fyzika

HZS ČR – Hasičský záchranný sbor České republiky

CH – chemie

IZS – integrovaný záchranný systém

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MU – mimořádná událost

MV – GR – Ministerstvo vnitra – generální ředitelství

OČBRMU – ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí

OČMU – ochrana člověka za mimořádných událostí

OV – občanská výchova

PČ – pracovní činnosti

PRV - prvouka

PŘ – přírodopis

PŘV – přírodověda

RVP – rámcový vzdělávací program

RVP ZV – rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program

TV – tělesná výchova

VKZ – výchova ke zdraví

VL – vlastivěda

Z – zeměpis

ZŠ – základní škola

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Analýza současného stavu v oblasti výchovy a vzdělávání

Seznam tabulek

Tabulka 1: Druhy a příklady mimořádných událostí

Tabulka 2: Vzdělávací oblasti a obory

Seznam grafů

Graf 1: Zařazení výuky OČMU do předmětů na 1. stupni

Graf 2: Zařazení výuky OČMU do předmětů na 2. stupni

Graf 3: Přínos výuky OČMU pro předmět

Graf 4: Doplnění výuky ukázkami práce IZS

Graf 5: Praktické pomůcky

Graf 6: Změny ve výuce

Graf 7: Posílení hodinové dotace / zavedení samostatného předmětu

Přílohy

Příloha I: Seznam otázek pro rozhovor s řediteli škol

Rozhovor s ředitelem školy

1. Je Váš školní vzdělávací program veřejně dostupný na internetových stránkách školy?
2. V jakých vyučovacích předmětech má vaše škola ve svém ŠVP zařazenou problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí?
3. Využili jste při tvorbě či úpravách ŠVP materiál MŠMT Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách?
4. Doplnujete výuku např. přednáškami a ukázkami práce IZS? Spolupracuje škola se složkami IZS?
5. Měla by podle Vás výuka probíhat z větší části praktickými činnostmi na úkor teorie?
6. Máte k dispozici nějaké praktické pomůcky k výuce (např. ochranné masky, pomůcky první pomoci)? Považujete materiálně-technické vybavení za dostačující?
7. V upravených RVP platných od 1. 9. 2013 bylo z učiva v předmětu výchova ke zdraví vyškrtnuto téma terorismus. Máte toto téma zařazeno v ŠVP? Připravujete žáky na možnost teroristického útoku?
8. Zúčastnili se učitelé školy některých vzdělávacích kurzů na téma OČMU? Jak často jsou proškolení?
9. Můžete zhodnotit odbornou připravenost učitelů pro výuku OČMU?
10. Považujete výuku OČMU za důležitou?
11. Kolikrát během školního roku máte na škole vyhlášen poplach s evakuací školy? Bývá plánovaný nebo i neplánovaný?
12. Domníváte se, že na současné výuce OČMU je nutné něco změnit? Pomohlo by posílení hodinové dotace předmětů, ve kterých se OČMU vyučuje, nebo by bylo vhodnější zavedení samostatného předmětu?

Příloha II: Dotazník pro učitele škol

Dotazník

Jmenuji se Darja Brabencová a jsem studentkou Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích.

Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění dotazníku pro moji bakalářskou práci na téma Výuka problematiky mimořádných událostí v rámci školního vzdělávacího programu a preventivně výchovná činnost na základních školách v území okresu Písek.

Děkuji.

1. V jakých předmětech a jaká témata týkající se mimořádných událostí vyučujete?

2. Je zařazení mezipředmětové výuky OČMU do vašeho předmětu přínosem pro tento předmět?

ANO / NE

3. Doplnujete výuku například přednáškami a ukázkami práce IZS? Spolupracuje škola se složkami IZS?

ANO / NE

Prosím konkretizujte:

4. Měla by podle Vás výuka probíhat z větší části praktickými činnostmi na úkor teorie?

ANO / NE

5. Máte k dispozici nějaké praktické pomůcky k výuce (např. ochranné masky, pomůcky první pomoci)?

ANO / NE

Pokud ano, jaké?

6. Považujete výuku OČMU za důležitou?

ANO / NE

7. Domníváte se, že na současné výuce OČMU je nutné něco změnit? Pokud ano, co?

ANO / NE

Pokud ano, co?

8. Jaké změny byste preferovali? Posílení hodinové dotace předmětů, ve kterých se OČMU vyučuje? Nebo raději zavedení samostatného předmětu?

Posílení hodinové dotace / Zavedení samostatného předmětu